

446. 1701 17
DISSERTATIO INAUGURALIS

De

3901 20
VERA PIETATE
JURIDICA,

Quam

RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,

DN. FRIDERICO
WILHELMO,

REGNI BORUSSIAE ET ELECTORATUS
BRANDENB. HEREDE,
&c. &c.

PRÆSIDE

DN. CHRISTIANO THOMASIO, Jcto
AC FACULTATIS SUÆ h. t. DECANO,

PRO LICENTIA

Summos in utroque Jure Honores & Pri-
vilegia Doctoralia adipiscendi,

Publica Eruditorum disquisitioni submittet

d. IX. Febr. Anno MDCCI.

JOHANNES PHILIPPUS *Wdh*
Noriberg.

HALÆ MAGDEBURGICÆ,
Literis Christiani Henckelii, Acad. Typogr.

DISSELTATIONE

DE
PRAESENTATE

INDICA

DR. RICHARDUS

DR. CHRISTIANUS

SENIOR

1781

CAP. I
De
VERA PIETATE IN GENERE.

SUMMARIA.

VOx Pietatis multis ambiguitatibus est obnoxia. §. I. *Obiectio: Translationem de vera pietate ad Ictos non pertinere.* §. II. *Quae remouetur ex duplici capite, primo κατ' ἀνθερωπον, §. III. & deinde κατ' ἀληθεσαν.* §. IV. *Methodus dicendorum.* §. V. *Philosophi vocem pietatis dupliciter accipiunt, improprie. §. VI. & proprie §. VII. Impietas quid illis denoret?* §. VIII. *Sensus Pietatis in Sacra Scriptura, ubi idem est, quod amor, item qua ratione Pietas Philosophica & Pietas Scripturae differant?* §. IX. X. *Pietas non est virtus particularis, sed complexus omnium virtutum.* §. XI. *Est affectio voluntatis, non intellectus.* §. XII. *Respuit viam legalem eique annexam coactionem.* §. XIII. *Norma ejusdem est sola voluntas divina.* §. XIV. *Equipollet ei in Scriptura vox Religionis & cultus divini.* §. XV. *Pietas est habitus practicus. Quomodo contra hanc observationem hic & in aliis disciplinis impingatur.* §. XVI. *Pietati opponitur Atheismus & Superstitio. Athei duplices. Athei theoretici non sunt iudicandi ex superstitiosi vulgi opinione.* §. XVII. *Externam honestatem pra se ferunt, non veram tamen pietatem.* §. XVIII. *Athei practici. Non sunt meliores theoreticis. Causa, cur tamen Theoretici magis exosi vulgo habeantur?* §. XIX. *Superstitionis differentie ab utroque Atheismo. Inducitur plerumque per Ceremonias ab hominibus excogitatas.* §. XX. *Quatenus ejusmodi Ceremoniae tolerari possint & de cautelis circa easdem adhibendis.* §. XXI. *Non potest in materia ceremonialium a Veteri ad No-*

2
CAP. I. DE VERA

vum Testamentum inferri. §. XXII. Origo superstitionis apud Judaeos. §. XXIII. Notatur obiter differentia inter hypocrisim, superstitionem & infirmitatem. §. XXIV. Origo superstitionis in Christianismo, praecipue sub Constantino M. §. XXV. Post Reformationem multae superstitione Ceremoniae apud Lutheranos remanserunt. §. XXVI. Alius superstitionis fons, si Pietas certe formulae alligatur. §. XXVII. Simulacra Pietatis externa, & inter haec primum stupiditas. Proverbium: es ist ein frommer Stümper. Quis hic stupidus dicatur? De Imperatoribus quibus Piorum epibeton tributum. Stupiditas plerumque in superstitionem abit. §. XXVIII. Observatio de vocabulis scripturae in alienum sensum detortis, de simplicitate, patientia, captivanda ratione. §. XXIX. Aliud Pietatis simulacrum in Melancholicis. Sola Voluptas Pietati adversari vulgo creditur. Necessitas doctrinae de Temperamentorum diversitate. §. XXX. Tertium simulacrum in pauperibus. §. XXXI. An Atheismus deterior sit superstitione? & an propter solum Atheismum quis puniri queat? §. XXXII. Quid Ictus nomine pietatis veniat? Differentia inter Jus civile strictè sic dictum & Jus Justinianicum. §. XXXIII. Icti, qui in Pandectis recensentur, fuerunt Philosophi. §. XXXIV. Per pietatem denotant amorem seu officia humanitatis, quod exemplis adductis probatur. §. XXXV. & XXXVI. Temporibus Imperatorum Christianorum Pietas pro superstitione usurpari cepta. Pie fraudes. Notantur statuentes, Justinianum fuisse orthodoxum, item Corpus Juris in se continere, quae ad salutem consequendam necessaria. §. XXXVII. Cur de vera Pietate Disputatio inscripta fuerit? §. XXXVIII.

§. I.

Pietatem ad omnia utilem esse, & non praesentis solummodo, sed & futurae vitae promissiones habere, clamitant omnes ex verbis Apostoli 1. Tim. 4. v. 8. & nihilominus tamen, quid sit illa Pietas, ignorant plurimi. Scilicet, quae fata Sapientia, Fides, aliaque

que vocabula quamplurima, in Scriptura occurrentia, experta sunt, ut a Glossatoribus sacris (liceat enim eos ita appellare) alienæ prorsus definitiones iisdem affingerentur: eadem quoque voci Pietatis acciderunt, ut inter tantum de Pietate clamorem sæpe dubius hæreas, ex quonam fundamento dissentientium litigia dijudicare debeas. Aliter enim evenire nequit, si faculas Soli accendere satagunt mortales, id est si limpidißimos verbi Divini fontes impuris traditionum humanarum & falsæ sapientiæ aquis, neglecta simplici ac sana Philosophia, turbant atque conspurcant. Ne ergo & nos, qui de vera Pietate Juridica differere constituimus, eundem cum aliis errorem erremus, in præsentî capite Pietatem ejusque diversas acceptiones in genere consideraturi sumus.

§. II. Quemadmodum autem in judicio partes ante omnia de Legitimatione solliciti esse solent, ita quoque a nobis, antequam progrediamur, ad dubium aliquod admodum grave, ut videtur, respondendum erit, ne forsân circa ea, quæ dicturi sumus, Lectori vel ex præconcepta opinione, vel alias ex amore cavillandi scrupulus remaneat. Quid si enim quis nobis objiciat, doctrinam de Pietate pertinere ad cathedram Theologicam, & propterea diversas a se invicem Facultates Theologicam & Juridicam constitutas esse, ne altera alterius circulos turbet, sed intra limites suos se contineat, nisi finium regundorum actionem expectare velit. Quid si continuet, Superiorum Constitutionibus semel rite factis a subditis obtemperandum esse? & absque potestate a superioribus concessa Theologica in disputationibus Juridicis haud esse ventilanda, atque sic vitium πολυπραγμοσύνης quo nos etiam vertamus, nos effigere minime posse?

§. III. Quid si, inquam, quis talia nobis occinat? Respondebimus: Tela hæc jamdudum sunt provisâ, neque ergo insperata, sed potius per quam grata, cum eo ipso promptam nanciscamur occasionem, mentem hac de re distincte aperiendi. Respondebimus autem ex duplici capite: Et primo quidem lubenter concedimus, quod licet alias unicuique privato non de Theologicis saltim, sed & Juridicis, Medicis ac Philosophicis alterum instruere permiffum sit, imo obligatio ad officia humanitatis id exigit, nihilominus tamen Principi liceat boni ordinis causâ hanc facultatem eatenus restringere, ut in quacunq; facultate certis saltem personis potestas publice docendi competat, prout jam pridem Dn. Præses ipse in der Ausübung der Vernunft-Lehre c. 5. §. 1. usque 15. hoc ostendit. Concedimus porro, hanc restrictionem in Academiis nostris ubique factam esse; hoc tamen non obstante justas instituti nostri rationes reddi posse confidimus. Quid enim si primo *κατ' ἀρχαίων* dicemus, dubium adhuc esse, utrum doctrina de Pietate pertineat ad cathedram Theologicam, & utrum hæc non potius circa enucleanda solum essentia divinae mysteria aliasque doctrinas intellectum afficientes versari debeat; certe non multi præteriere anni, ubi ipsi etiam Ecclesie Lutheranae Doctores famigeratissimi publice assererent: *Professoribus Theologiae incumbere, non ut pios reddant studiosos sed saltim, ut de promovenda eorum eruditione solliciti sint.* Sed de his quidem non male dici possunt, quæ habet B. Brunnemannus *Jur. Eccles. L. 1. c. 1. §. 7.* quod scilicet, *postquam in diversas sectas divisa sit Europa, Nostrorum opera præcipua fuerit, polemica tractare, quasi tota Theologia ac totus Christianismus in disputationibus ac decidendis controversiis consisteret; Pietatis studium magna ex parte (si non prorsus) neglectum.*

§. IV.

§. IV. Cum igitur hæc hypothesis, ut ut hæctenus ubique communis fuerit, se hodie cordatioribus parum probe, de alia adhuc responsione nobis dispiciendum erit. Negamus autem, quod ea, quæ de Pietate tradi possunt, ad cathedram Theologicam solum & exclusive pertineant. Præterquam enim, quod Dn. Præses. *in præf. ad doctrin. fundam. stud. juris* docuerit, plurimos terminos plurimasque doctrinas Theologis & JCtis sub diverso tamen tractandi modo esse communes, imo plerosque etiam intimioris tractationis Theologicæ, ut *Imputationis, Satisfactionis, Novationis, Expromissionis, Adoptionis, Testamenti*, aliosve terminos ex foro juridico in cathedram Theologicam, a quis ac benignis se hic JCtis gerentibus, esse translatos, ipsa etiam Philologia, etiam Sacra, JCtorum erit instrumentum commune; utpote ad quos doctrina de jure circa Sacra, præprimis in territoriis Principum Protestantium primario pertinet, quæ sine illa Philologia sacra friget. Accedit, quod in specie quantum doctrinam de Pietate attinet, ostensuri sumus, eam ex Philosophia sana utcunque deduci posse. Philologia autem etiam JCtorum instrumentum commune est.

§. V. Superato itaque hoc obstaculo ad ipsam rem progrediemur. Ita autem hic versabimur, ut primo significationem vocis Pietatis, quam apud Philosophos habet, exponamus: deinde ad sacras litteras progrediamur, ostensuri, an eadem a significato sanæ Philosophiæ in usurpatione vocis Pietatis abeat, nec ne: porro corruptelam hujus vocis a Clero Pontificio potissimum & Papizante factam recenseamus, & denique quid jure nostro per Pietatem indigitetur, subnectamus. Omnia quidem, quantum fieri poterit, brevissimis.

§. VI. Philosophi vocabulo *Pii* & *Pietatis* diversimod-

mode usi fuerunt, ad duas tamen classes commode omnia referri possunt. *Impropria* est locutio, quando pium pro blando, non gravi, jucundo & amœno usurpant, idque etiam rebus juxta communem Philosophiam inanimatis tribuerunt. Unde *pium cœlum* interdum ipsis denotat, quod nos serenum cœlum, aut amœnam quoque & gratam tempestatem appellitamus. v. *Exc. Dn. Cellarius in Fabro emendato Voc. Pius.* Ita quoque improprie de animalibus ceteris præter hominem prædicatur Pietas, cum eadem nullius virtutis sint vere capacia. Huc pertinet *Ciconia Pietas*, quæ propterea ipsi a nonnullis auctoribus adscribitur, quod Parentes senio confectos sedulo nutrire adsveta sit. Venuste Publius Mimus:

Ciconia etiam grata peregrino hospita,
Pietatis cultrix, gracilipes, crotaliftria,
 Avis exul hyemis, titulus tepidi temporis.

v. *Erasmus in proverbio ἀντιπελαγέην.* Sed an vera hæc sint, de eo non disputamus in præsentī. Sic fides penes auctores, qui non hanc solum Pietatem, sed & castitatis conjugalis studium præcipue Ciconiæ tribuunt, quo facit historia Aventini, quod ciconia sociam propriam, si forte eam adulteram deprehenderit, quod ore potest, una cum pulis in adulterio a Matre conceptis laniet & discerpat. Dn. Cellarius *loc. cit. voc. Ciconia.*

§. VII. *Proprie* loquendo Pietas Philosophis nihil aliud denotat, quam amorem & ex eodem profluentia officia, quæ pro diversitate objecti iterum varia sunt. Sic datur *Pietas* erga Deum, Patriam, Parentes, Liberos, Cognatos, Benefactores & generaliter erga quoscunque homines. Et qui omnibus hæc debita officia ex merito præstat, *pius* appellatur. Hinc piæ preces apud Livium *L. 34. c. 3.* illæ
 di-

dicuntur, quæ ab homine Deum colente sunt profectæ, & Lipsius de *Constantia* L. 1. c. 11. *Pietatem* legitimum debitumque honorem & amorem in Deum ac Parentes definit. Metellus primus *Pii* nomen meruit, quod Patrem lacrymis & assiduis precibus ab exilio revocasset; idemque nomen Antonino Imperatori ideo tributum est, quod Socerum senem & ætate fessum manibus suis sublevasset. Pertinent huc innumera ex aliorum scriptis testimonia, duo tamen addidisse sufficiat. Cicero in *Epist. ad famil.* L. 1. *Epist. 1. princip.* Ego, inquit, omni officio ac potius *pietate* erga Te ceteris satisfacio omnibus, mihi ipse nunquam satisfacio. Similiter de invent. *Lib. 2. c. 22.* dicit, quod *Pietas* erga Patriam aut Parentes aut alios sanguine conjunctos officium conservare moneat. Et puto inde originem sumfisse, quod quando de defunctis sermonem facimus, qui vel de Republica, vel de nobis in specie bene meriti fuerunt, vel etiam amicitia & cognatione nos attigerunt, eosdem *piæ memoriae* homines vocare assveti simus, quasi dicere velimus, nos post eorum quoque fata obstrictos esse, ut gratitudinem & pietatem nostram, ipsis olim debitam, quoquo modo declaremus.

§. VIII. Vi oppositionis facile porro fluit, quod *impiorum* nomine nemo veniat, nisi qui memorata officia ex fide, prout debebat, non exequitur. Quot ergo species sunt Pietatis, tot quoque impietas habet. Qui astra videt, (sunt verba Ciceronis *lib. 2. de Nat. Deor. c. 16.*) non indocte solum, verum etiam *impie* facit, si Deos esse neget. Et *L. 4. de finibus c. 24.* generaliter ea, quæ adversus aliorum salutem suscipiuntur, *impietatis* vocabulo designat. Et si, inquit, impietas molita quidpiam est, quamvis occulte fecerit, nunquam tamen confidet, id temper occultum fore. Adde

de Tacitum *L. 6. Annal. c. 47.* qui crimen, quod a subditis lædendo Majestatem Principis committitur, *impietatem in Principem* appellat. Plurima alia hujus generis hauriri possunt ex cit. Dn. Cellarii *Fabro Voc. Pius.* Hæc nobis in præsentia adduxisse sufficiant.

§. IX. Quod si *sacras paginas* evolvimus, *eundem* inibi Pietatis sensum deprehendere licet. Uti enim Apostolus *1. Tim. 4. v. 8. Pietatem* medium indigitat promissiones non præsentis modo, sed futuræ etiam vitæ consequendi: Ita Salvator apud Lucam *c. 10. v. 25. 26. 27. 28.* vitam æternam hac ratione obtineri posse dicit, si & Deum & proximum nostrum sincero amore complectamur. Exinde necessario sequitur, Pietatem & amorem Dei atque proximi pro Synonymis habenda esse, nisi forsan duas vias a se invicem plane distinctas statuere velis, quæ ad vitam æternam perducant, quod sine absurditate tamen fieri neutiquam potest. Infinita in promptu sunt Scripturæ loca, quæ hanc nostram sententiam clare evincunt, ex quibus tamen pauca saltim adducere fatis erit. Ad unum Johannem provocamus, qui in epistolis suis nil nisi amorem Dei & proximi inculcat, eumque certissimum Christianismi & Pietatis fundamentum atque indicium supponit. Ita autem intime connexa sunt hæc duo, amor Dei & proximi, ut posito uno alterum quoque adsit, & vicissim, deficiente uno alterum quoque deficiat. Qui diligit fratrem suum, inquit *1. Ep. c. 2. v. 10. 11.* in lumine manet, (ergo & pius est) qui autem odit fratrem suum, in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit, quo eat. Rursus *eadem Epistola c. 3. v. 14. 15.* inculcat, quod omnis, qui fratrem non diligit, in morte maneat, imo homicida reputandus, quod *v. 12.* exemplo a Caino fratrem occidente desumpto illustrat. Tandem *c. 4. v. 20. 21.* illa-

illationem a nobis paulo ante allatam ita perspicue stabilit: Si quis dixerit, diligo Deum & fratrem suum oderit, mendax est. Qui enim non diligit fratrem, quem vidit, Deum, quem non vidit, quomodo potest diligere? Et hoc præceptum habemus ab eo, ut qui diligit Deum diligat & fratrem suum.

§. X. Uterque hic amor, de quo loquimur, fundamentum est omnium officiorum, quæ a Christianis sive hominibus vere piis exigit voluntas divina, v. *Rom. 13. v. 9. 10.* In eotamen differentia est inter Pietatem Philosophicam & Pietatem Scripturæ, quod illa officia erga Deum & homines sine fide ex ratione corrupta deducat, hæc vero fidem in Christum ubique præsupponat. Non ergo docere potest Philosophia sibi relicta, quomodo quis veram Pietatem consequi possit, neque id docet Jurisprudentia, sed hoc munus utraque Facultas Dominis Theologis ludentissime relinquit. Quomodo autem fides & pietas inter se differant, etiam ad institutum præsens non pertinet, sufficit, quod cum Theologis nostris sincere confiteamur, veram Fidem & veram Pietatem a se separari non posse.

§. XI. His præmissis Pietatem describi posse putamus, quod sit conformatio omnium actionum nostrarum cum voluntate Divina ex amore erga Deum & proximum profecta, *conf. Jac. 2. v. 8. 10. 11.* Neque ergo virtus quædam particularis appellanda, sed potius meliori jure, quam de justitia sua universali dicunt Peripatetici, de eadem affirmari potest, quod sub suo ambitu reliquias virtutes omnes complectatur, unde etiam, quantum quidem nobis constat, vel plane non, vel saltem rarissime inter alias virtutes particulares in Scriptura recensetur, sed absolute tanquam via

salutem consequendi commemoratur. Eadem mens est Ciceronis *pro Plancio c. 12.* qui eam fundamentum omnium virtutum, ejusque nomen gravissimum & sanctissimum deprædicat. Regula virtutum Pietas & principium quidem, sicut Deus ipse auctor omnium est, juxta Philonem ap. Excell. Dn. Cellarium *in Fabro emend. voc Pius.* Breviter: quemadmodum omnes virtutes ex amore profluere earumque complementum seu complexum potius, amorem esse, ostendit Dn. Præses *in Etbica sua passim:* Ita quoque cum pietate in respectu aliarum virtutum christiana- rum comparatum esse, conspirans ubique sacrarum literarum analogia comprobatur.

§. XII. Hinc autem observa primo, pietatem esse affectionem voluntatis, non intellectus, quia scilicet non in speculando, sed agendo consistit. Confirmant hoc plurima scripturæ loca, quorum nonnulla adducemus. Deus Ter Optimus Maximus cum primum cum Abrahamo fœdus iniret, ipsi nihil præter Pietatem injungebat, *Genes. 12. v. 1.* verbis: **Sei fromm**/ hanc autem in antecedentibus de exercitio aliquo per actiones voluntarias expediendo interpretatur, **wandele für mir.** Interpretationem illam sedulo secutus est Abrahamus, unde quoties confessionem fidei suæ edit, nihil aliud afferre solet, **als daß er vor dem HErrn wandele** *Genes. 24. v. 40. add. c. 48. v. 15.* ibi: **Gott für dem meine Väter Abraham und Isaac gewandelt haben.** *Jacobus c. 1. v. 25.* beatum prædicat, qui non est auditor obliuofus, sed effector operis nec minus Johannes *1. Epist. c. 2. v. 5.* in eo demum charitatem vere perfectam esse asserit, qui sermonem Domini servat. Facit huc, quod vocabulum græcum *εὐσεβεία* a verbo *σεβω* derivetur, quod idem est ac *veneror, adoro, colo,* unde *εὐσεβής* pius significat aliquem

quem, qui Deum veneratur & colit. Veneratio autem, adoratio & cultus primario non de intellectu, sed de voluntate prædicantur. Plura in hanc rem adducta loca reperies apud Pasorem in *Lex. Græc. Lat. voc. σέβω*. Imo quid multis verbis opus est: evolve Matthæum c. 23. v. 84. *seqq.* & videbis, in quonam consistant opera Pietatis, quæ promissionem futuræ vitæ habent. Scilicet in amore, quod quis esurientibus cibum, sitientibus potum, hospitibus diverforium, & nudis vestes præbuerit, infirmos item & carceratos visitaverit.

§. XIII. Observa porro pietatem non posse promoveri per remedia externa coactiva, sive aperte talia sint, sive alio quocunque nomine occultentur. Nec enim jubendo, sed docendo, hortando, & monendo animus ad pietatem veram præparatur. Pontifices nolebant videri, quod Leges promulgarent, unde *Canonum* nomen in subsidium vocabant, sed quilibet nihilominus vim legalem horum Canonum experiebatur. Amor & coactio non magis sunt compatibilia, quam ignis & aqua. Officia pietatis autem sunt officia amoris, atque adeo cogendo magis impediuntur, quam promoventur. Unde quemadmodum Dn. Præses in *Tr. von Recht Evangel. Fürsten in Theologl. Streitigkeit. 1b. 4. §. 5.* jamdudum evicit, officium Principis, quæ talis, non esse, ut subditos vere virtuosos efficiat, aut de promovenda ipsorum æterna salute sollicitus sit: Ita, quoque nos jam eodem fundamento subnixi tuto inferimus: quod ad Principem, quæ talem, id est, quatenus facultatem cogendi habet, non spectet, ut subditos suos pios efficiat. Pietas enim est vera virtus & vice versa.

§. XIV. Denique notandum, quod in quæstionibus de officiis Pietatis unice ad voluntatis divinæ normam respi-

ci debeat. Ita enim descripsimus Pietatem §. 10. quod sit confirmatio actionum nostrarum *cum voluntate divina*. Quodcumque ergo Deus in sacra scriptura præcipit, ut proximo nostro exhibeamus, illud est opus pietatis, quicquid prohibet, illud si nihilominus committitur, ad impietatem pertinet: & denique, de quo voluntas divina nihil determinat, sed illud permittit, illud nec pietatis, nec impietatis operibus accenseri potest, sed indifferens est, quod neque laudem, neque vituperium meretur, nisi propter accedentem forsân agentis bonam vel malam intentionem, vid Dn. Præfidis *Disputatio de quest. quomodo differat actio vana a turpi §. 1. & in T. III. observ. select. ad rem liter. pertin. obs. 13.* Excludimus ergo normas officiorum humanorum a voluntate hominum proficiscentes. Hæ enim si voluntati divinæ sive cordibus inscriptæ, sive revelatæ intuitu Pietatis aliquid superaddunt, (id est, si homines Deo prudentiores esse volunt,) superstitionem inducunt, imo ut clarius loquamur, Papismum & Monachismum, de quo infra pluribus.

§. XV. Pietatis synonymum in Scriptura est *Religio* & *cultus divinus*. Licet enim quo ad verborum cortices externe differant in effectu tamen ubique conveniunt. Ita jam supra §. II. notatum fuit, quod verbum *σέβω* a quo apud Græcos pietas (*εὐσέβεια*) denominationem accepit, idem sit ac venerari & colere. Imo & quæ alibi officia pietatis seu amoris esse dicuntur, prout hæcenus ostendimus, ea eodem modo cultus divini essentiam ingredi in aliis locis afferuntur. Religio pura, inquit Jacobus *in epist. c. 1. v. 27.* & immaculata apud Deum & Patrem hæc est, invisere orphanos & viduas in afflictione sua, immaculatum se ipsum servare a mundo. Quo sensu etiam Pastor
loc.

loc. cit. voc. σέβω dictum *1. Tim. 3. v. 16.* magnum est Pietatis mysterium, recte explicat, magnum est Religionis Christianæ mysterium. Eadem ergo hic regula adhibenda, quam *in §. preced.* adduximus: quod scilicet nihil ad Religionem & cultum divinum referri mereatur, quam quod voluntas divina a nobis exigit, exulantibus quibuscunque hominum traditionibus.

§. XVI. Vides, pietatem esse habitum seu promittitudinem, ea ex amore expediendi, quæ Deus a nobis requirit, id est, quæ ad salutem proximi & simul ad honorem Dei pertinent. Quæ enim ipsi Deo præstare possumus miseri mortales? At vero Deus ea sibi præstita agnoscit, quæ proximo nostro impertimus. Excluditur autem eo ipso Pietas illa, quæ communi usu, sed Clero Papistico originem debente, recepta est, & intra labia tantum se continet. Multi sunt, imo, quid dicimus multi, plurimi potius, qui nil nisi meram Pietatem & Christianismum crepant, & tamen ab officiis pietatis sunt remotissimi; dantur alii, qui quamprimum vix prima pietatis fundamenta theoretice hausserunt, mox emendationem aliorum, imo reformationem aliquam violentam magno cum studio intendunt, ipsi a vera Pietate quam remotissimi, dum ne minimum quidem affectum cohibere, aut infimum, amoris gradum erga alios exercere sunt capaces. Sed ita perversus mortalium mos summa imis miscet, ut miremur homines grandia verba de Christianismo proferentes sine signis veri & infucati amoris, rideamus autem alios, qui id, quod verba volunt, in effectum deducere, ac magis esse, quàm videri pii allaborant, in uno alterove tamen conceptu intellectus a nobis dissident. Ne autem putes, hoc ita in solis rebus ad pietatem spectantibus obtinere, corruptio

illa per omnes omnino disciplinarum partes se diffundit. Viros, qui maxima de doctrina Ethices, Politices, aliarumque disciplinarum practicarum volumina orbi erudito obtrudunt, deprædicamus celeberrimos, oracula mundi (fallacia scilicet,) & monstra eruditionis; cum tamen haud raro Doctores moralium sine moribus, & Doctores politices sine prudentia dari, experientia testis sit. Et risu sine dubio exciperetur, qui opificem aut alium quendam hominem privatum Moralitæ aut Politici titulo insignire vellet, etsi virtutis stadium strenue decurrat, & notitia non modo sui ipsius, sed aliorum quam optime instructus sit, ac negotia sua prudenter expediat. In promtu causa est, neque enim tales per literarum monumenta aliis innotuerunt. Homines igitur simplices & obscura memoriæ dicuntur, non virtuosi & prudentes.

§. XVII. Pietati ex una parte opponitur *Atheismus*, ex altera *Superstitio*, quatenus tamen per tradita §. 12. magis hæc voluntatem quam intellectum afficiunt. Atheos intelligimus, tam *theoreticos*, quam *practicos*. Etsi enim *Athei theoretici* interdum Dei existentiam, interdum Ejus providentiam, interdum vero vtrumque speculando negent, v. Pufendorff. *de Jur. Nat. & Gent. L. 3. c. 4. §. 4.* revera tamen & hi impii sunt, quatenus omnis error hic ex depravata voluntate ortum ducit, & quatenus etiam hi *Athei theoretici* nullum agnoscentes Deum ex necessaria illatione amore erga Deum & per consequens erga proximum destituuntur, adeoque omnem pietatis sensum amittunt. Optime Ambrosius *de offic. L. 1. c. 26.* Nihil est, inquit, quod magis proficiat ad vitam honestam, quam ut credamus, eum Judicem futurum quem & occulta non fallant, & indecora offendant, & honesta delectent. Hic dum

dum scribimus, de existentia ejusmodi Atheorum nos neutiquam dubitare simul deprehendis. Unum tamen hic observandum. Scilicet Atheos hosce non ex opinione hominum superstitioni immerforum, sed ex norma sanæ rationis & sacræ Scripturæ dijudicandos esse. Vultus omnes, qui a receptis opinionibus & ab auctoritate celeberrimorum Virorum, præcipue Cleri, vel minimum recedunt, Atheorum titulo insignit. Idem illis evenit, qui cultum externum ceremoniale ab hominibus introductum ad minimos usque apices non observant, quamvis de cetero ipsorum actiones voluntati divinæ omnino sint conformes. Ex eodem fundamento jam olim apud Gentiles Philosophi communiter in Atheorum classem relati sunt, quod stultitias & vanitates cultus externi gentilis confutarent & riderent. Elegans in hanc rem de Anaxagora reperitur locus apud Huetium in *Almetan. quest. de concord. rat. & fid. l. 2. p. 98.* Primus, dicit, inter Jonicæ Sectæ Philosophos fertur aptissime Dei naturam explicasse Anaxagoras, qui Mentem dixit fuisse fictricem rerum & procreatricem mundi, a qua in ordinem digesta sit informis & confusa materia. Itaque impietatis accusatus est, non quod Deum tolleret, sed quod sublatis vulgaribus Diis, receptas religiones, impietatem ipsam aboleret. Adde locum de Diana Ephesina huc apprime facientem ex *Actor. 19. v. 24. ad fin. cap. v. Dn. Præsid. Einleitung zur Sittenlehr / c. 3. §. 74. 75.*

§. XIIII. Quamvis igitur Athei theoretici externa specie vitam honestam & virtuosam agere soleant, hoc tamen non ex amore erga alios, sed sui ipsius provenit, quia ratio ipsis monstrat, eos fore miserrimos, si vitæ bestiali indulgere velint. Quod si autem clanculum aliis nocere
pos-

possint, id religioni non ducunt, etiamsi regulæ sanæ rationis & Scripturæ Sacræ eo ipso plane convellantur, modo potentia eorum & auctoritati, aliquid accedat, v. Dn. Præses *loc alleg.* §. 70. Quis ergo destructo hac ratione omni Pietatis fundamento, fructus & officia pietatis in Atheo tali quærere vellet?

§. XIX. Atheos *præcticos*, qui ore quidem Deum confitentur & speculationibus multis, iisque inanibus, ac superstitiosissimis multa de Deo cogitant, sed operibus suis Eundem abnegant, omnes facile norunt, & ipsi Athei theoretici illos contemnunt. Graphice eos depingit Petrus *2 Ep. c. 3. v. 3. 4.* dum in extremis diebus illufores venturos esse asserit, qui juxta proprias concupiscentias ambulent & dicant: Ubi est pollicitatio adventus Ejus? siquidem ex quo die Patres obdormierunt, sic permanent omnia ab initio conditionis. Breviter, quorum symbolum est cum Sardanapalo:

Ede, bibe, lude, post mortem nulla voluptas.
Cave tamen, ne putes atheos præcticos melioris esse conditionis, præ theoreticis, quod ore Deum esse fateantur imo & in Christum credant, id est formulam confessionis Sectæ suæ recitare valeant; nec enim Deus talia respicit. Cor hominis, id est, voluntatem desiderat, non cerebrum. Fructus vitæ exigit, non labiorum, non cerebrinæ doctrinæ. Nec enim implicat, orthodoxum aliquem esse & simul Atheum præcticum, id quod experientia quotidiana abunde testatur. Non tamen sine causâ mireris, cur magis exosi sint vulgo & superstitiosi athei theoretici, quam præctici? Sed facilis est responsio, id ortum suum a Papistico Clero duxisse. Athei theoretici ut plurimum subtilibus ingeniis præditi sunt, atque adeo fabulas receptas

ptas a Clero Papistico confictas confutant, quo ipso auctoritati Ecclesiasticae, ut vocant, non parum decedit. Inter est ergo Hierarchiae, ne radices agat hoc malum & templo Dianae aliquid decedat. Contra Athei practici Clerum quocumque modo sibi devincere student, ut praetensam peccatorum remissionem & laudes non parcas post mortem in concione funebri obtineant. Quis vero naivos aliquos in ejusmodi imbecilibus animabus non patienter toleraret? & quisnam de eorum salute desperare, auderet? Interim Minister Evangelicus, uti Atheismum utrumque odit, ita Atheorum utrorumque miseretur, eosque adhortando, admonendo, orando, rogando ad sanam mentem reducere pro gratia a Deo concessa studet. De tentatione Atheismi speculativi, qui etiam pios quandoque ad tempus afficit, hic non loquimur. Sed hanc ad forum Theologicum remittimus.

§. XX. Superstitio ab Atheismo utroque differt, quod Atheus theoreticus voluntatem divinam (quae Pietatis norma est,) plane non agnoscat, superstitiosus vero & Atheus practicus voluntati divinae aliquid superaddat, id est, nonnulla ad Pietatem pertinere existimet, quae revera tamen traditionibus hominum originem suam debent. Differt tamen & superstitiosus ab Atheo practico. Omnis Atheus practicus est superstitiosus. Sed non contra omnis superstitiosus est Atheus practicus. Potest enim hic aliquis bona fide errare, quod potissimum seductis accidit, ut in medio cultu superstitioso sincere Deum quaerant. Sed quod auctores primos superstitionis attinet, hi plerumque si non semper simul sunt athei practici. Ita enim ab initio mundi comparatum fuit cum illis, qui se aliorum Ductores & Doctores professi, ut neglecta simplici via a

C

Deo

Deo præscripta cultum Dei in formam artis quasi redegerint, auctoritatem suam supra ipsum Deum extulerint, & hac ratione, quæ ambitio & avaritia exigebat, ab Auditoribus obinuerint. Examina cultum Patriarcharum, nec ceremonias, nec templa, nec peculiarem Cleri ordinem, nec alia invenies, sed simplicem pietatem, id est, conformationem actionum cum voluntate divina. Licet enim B. Lutherus jam tempore Sethi publicas conciones cepisse putet, dum locum *Genes. 4. c. 26.* vulgatam secutus ita verterit: **Zu derselbigen Zeit fing man an zu predigē von des Herrn Nahmen/ & in glossa subjunxerit: man habe irgend ein Altärlein gebauet/ dahin sie sich versamleten Gottes Wort zu hören/ u. zubeten;** ab aliis tamen jam dudum ostensum fuit, textum velle, vel quod tum profanatum fuerit invocando nomen Domini, vel quod tum ceptum fuerit vocari de nomine Domini vid. *Dn. Præf. Tom. 1. obs. sel. obs. 19. §. 14. & 16.* Imo etsi ponamus, coivisse populum eumque publica doctrina institutum fuisse, non tamen exinde altaris exstructio, multo minus aliarum ceremoniarum initium derivari potest. Condonandus ergo hic est error B. Luthero, qui statum illum juxta nostros mores sibi bona fide concepit, sed non imitandus, aut defendendus.

§. XXI. Equidem non proscriptas volumus ex Ecclesia omnes Ceremonias, cum iisdem hodie non magis quam in vita civili decoro carere possimus. Interim tamen maximam circa easdem circumspectionem requirimus. Hæc in eo consistit, ut primum ceremoniæ, quantum fieri potest, (sed a principe non a Ministris Ecclesiæ) magis minuantur quam augeantur, ne animi auditorum iisdem nimium occupentur, & per consequens a cultu interno plane abstrahantur. Falsum enim est, quod com-
mu-

communiter statuunt, pompam ceremoniarum facere aliquid ad devotionem promovendam. Etenim ubi major est pompa cultus divini, quam apud Pontificios? Deinde affectus humani moventur, fateor, sed hoc vergit ad superstitionem. Veræ autem devotioni non magis quid accedit, quam ut forte in vetulis propter flosculos oratorios aliquando lacrymæ excitentur. Deinde etiam Ministris Ecclesiæ incumbit, ut sæpius occasionem arripiant, Auditoribus suis præsertim simplicioribus sedulo exponendi, quod ceremoniæ illæ non a Deo sed ab hominibus, saltim ob aliquem ordinem & decorum sint institutæ, adeo que essentiam Pietatis & Christianismi neutiquam ingrediantur, imo & mutari iterum libere possint. Salutarem hac de re dispositionem inseruit Potentissimus Monarcha Noster *Ordinationi Ecclesiastica Magdeburgensi Tit. 2. §. 1.* quæ & habetur in ipsa *Augustana Confessione art. 15.* verbis: **Ben Kirchen Ordn. von Menschen gemacht x. doch geschicht Unterricht dabey.** An vero hisce dispositionibus se ubique conforment Ecclesiæ Ministri, dicant auditores. Certe si hoc debite fecissent, prout obstricti sunt, tanti tumultus non orti fuissent ex diminutione ceremoniarum, quantos subinde recensuerunt Scriptores historiæ Ecclesiasticæ. Denique non debent ceremoniæ in vitis obtrudi, *Aug Conf. d. art. 15.* verbis: **daß man die Gewissen nicht damit beschwehren soll/ als sey solch Ding nöthig zur Seligkeit.** Si enim hæc libertas non permittitur, plebs in opinionem deducitur, ac si necessariam Pietatis partem ceremoniæ constituent.

§. XXI. Non est vero, ut hic nobis objicias, Deum tamen ipsum in Veteri Testamento tot ceremonias constituisse, & eum quidem in finem, ut eadem manuductio

quædam essent populo Judaico ad cultum interiorem promovendum. Neque enim amplius sumus sub jugo Legis ceremonialis. In Veteri Testamento Deus ceremonias ipse ordinaverat; & ideo observari debebant, si quis se Voluntati Divinæ conformare volebat: In novo vero Testamento ceremoniæ homines habent auctores. In veteri Testamento erant servi: in novo liberi sumus *Gal. 4. v. 1. sequ.* In Veteri aderat umbra solum, in Novo adest ipsum corpus, *Coloss. 2. v. 17. Gal. 4. v. 9. Hebr. 10. v. 1.* In veteri tantum similitudo deprehendebatur pro tempore præsentem, & via Sanctorum nondum manifestata erat. *Hebr. 9. v. 9.* quæ in Novo Testamento omnia secus se habent. Ergo qui hoc modo veteri Testamento se tueri volunt, nimis clare produnt, quod veram Pietatem avertentur.

§. XXIII. Videndum nunc, quomodo diversis temporibus loco Pietatis superstitio substituta & introducta fuerit. De Clero Judaico faciemus initium. Hujus officium in eo consistebat, ut monstraret auditoribus, intentionem Dei non esse, ut in ceremoniis institutis acquiescant, sed ut per illas ad officia Pietatis, id est, ad amorem Dei & proximi perducerentur. Quid autem faciebant? Non solum hoc intermittebant, sed & jugum insuper intolerabile auditorum humeris imponebant, novas traditiones effingendo, & qui has servabant, veros Israelitas esse prædicabant. Audiamus de iis ipsum Salvatorem testem omni exceptione majorem. Irritum, dicit *Matth. 15. v. 6. sequ.* fecistis præceptum Dei propter traditionem vestram. Hypocritæ, recte de vobis prædixit Esaias dicens: appropinquat mihi populus hic ore suo & labiis me honorat, ceterum cor eorum procul abest a me. Sed frustra me colunt

lunt docentes doctrinas, præcepta hominum. Adde *Marc. 7. v. 6. seqq.* integrum vero catalogum ejusmodi traditionum qui desiderat, evolvat *Matth. c. 23. integrum.* ubi longa serie recensentur.

§. XXIV. Ex adductis hisce locis simul colligere licet, *quomodo hypocrisis a superstitione differat.* Scilicet, qui dogmata humana ad salutem necessaria esse credit, superstitiosus est, quales erant Judæi colentes Phariseorum traditiones. Qui autem traditiones eas effingit, & per easdem præsumtionem pietatis & sanctitatis sibi conciliare intendit, hypocrita est. Unde Phariseos hypocritarum nomine insignit Salvator. Huc pertinent & illi, qui propter res indifferentes alios taxant, ac si pietatem lædant, seque ipsos ob omissionem ejusmodi rerum magis pios esse existimant, cum tamen, nihil minus sint. Tales iterum erant Pharisei male vertentes Christo, quod cum publicanis & peccatoribus cibum sumeret, *Matth. 9. v. 11. Luc. 5. v. 27.* unde hypocrisis fermentum Phariseorum vocatur, *Luc. 12. v. 1.* Paulus ejusmodi homines vocat fastuose incedentes, frustra inflatos, qui variis decretis alios tenent, ne tetigeris, ne gustaveris, neque contrectaveris *Coloss. 2. v. 19. 20. 21.* Uno verbo: hypocritas appellamus, qui pii videntur, aut videri volunt, sed non sunt. Seu, qui Pietatem aliquam externam affectant deficiente interno fundamento. Quare hypocritæ non sunt confundendi cum *infirmis*, qui fundamento Pietatis gaudent quidem, ex conscientia erronea tamen haud raro illis rebus scandalizantur, quæ in se licitæ & permixtæ sunt. Et in horum gratiam interdum ab ejusmodi rebus permixtis abstinere oportet juxta doctrinam Pauli *1. Corinth. 8. v. 9. seqq.* neutriquam autem hypocritarum causa.

§. XXV. Revertimur ad scopum. Superstitionem in Judaismo regnantem manifestavit quidem & confutavit Salvator reducendo homines a ceremoniis veteris Testamenti ad viam simplicem, quæ in spiritu & veritate Deum colendum esse monstrat: Institerunt quoque Ejus vestigiis serio Apostoli, ut ex ipsorum scriptis dilucide apparet, nec non Doctores sequentium temporum, quamdiu scilicet Ecclesia Christi sub persecutionibus Gentilium pressa erat; Verum, postquam præcipue sub Constantino M. Episcoporum nomen non amplius onus, ut olim, sed dignitatem denotare incipiebat, & mundus in Ecclesiam intrudebatur, pristina simplicitas exosa fuit, ejusque loco Christianismus ceremonialis introductus. Episcopi & reliquus Clerus divitiis & opibus implebantur, & ergo de crassissima superstitione Pietatis vocem prædicare incipiebant, ipsi vero Pietatem non erga proximum, sed ventrem suum exercere studebant. Eo enim tempore nondum valebat proverbium, quod plenus venter non studeat libenter. Qualis Pastor, tales oves. Quia itaque Episcopi a recta via diverterant, populus ipsos sequebatur, quippe qui indecorum censebat, si Pietate superiores superaret. Quid tandem? facilis est responsio. Introductus est Anti-Christianismus, & postquam Laicos Clerici multitudine superstitionis ratione quasi privarunt, ipsi præter regimen Ecclesiasticum ipsam quoque potestatem secularem Regibus & Principibus e manibus excutere annisi sunt. *v. Monzamb. de statu Imperii Germ. c. 5. §. 9. ibique Dn. Preses in not. Conf. eund. in Tom. II. observ. select. obs. 2. §. 55. seqq.*

§. XXVI. Quid hac parte per Reformationem Lutheri aliorumque mutatum fuerit, ex historicis notum est,
No-

Nobis in præfenti observasse sufficiat, non obstante illa Reformatione præcipue apud nos Lutheranos adhuc plurima vigere, quæ nil nisi meram superstitionem sapiunt, quæ Monzambanus *d. r. c. 8. §. 7.* satyricè quidem, sed vere appellat *inania ceremoniarum ad aliquem cultus publici apparatus relicta, divertendis simpliciorum animis, quorum captum nudæ pietatis meditatio fere superat.* Fateor quidem, non consultum fuisse, ut statim uno impetu omnia reformarentur, propter maximam cæcitatem, qua laborabat vulgus; ast tamen nec contrario, ut factum, subsequenti tempore talia denuo stabiliri, sed potius auditores sensim ad nudæ pietatis meditationem assuescieri debuissent, quæ eorum captum minime superat. Sed hic pro aris & focis pugnatum fuit, si minima mutatio in adiaphoris (quæ ex omnium confessione talia fuere) suscepta. Merentur, ut adscribamus, quæ hanc in rem habet B. Brunnem. *Jctus & pius & prudens & Lutheranus Jur. Eccl. L. 1. c. 1. §. 7.* *Ipsæ, inquit, ceremonia Ecclesiastica, an ad edificationem Ecclesie, & pietatis tendant, nulli curæ fuit; (scilicet post Reformationem) Loco Psalmorum Davidicorum, qui in veteri Ecclesia quotidie cantabantur, introducta sunt alia non præ se ferentes Spiritum Davidicum; paucis Psalmis Davidicis jus indigenatus datum, sed loco psalmorum introducta est Musica organica instrumentalis, quæ non mentem moneat, sed aures mœceat. Omnis cultus noster consistit in auditu concionum, & usu sacra cænæ singulis annis tribus aut quatuor vicibus repetito.* Hæc ille. Non tamen & illud volumus, ac si Magistratus Evangelicus sine circumspeditione statim ejusmodi ceremonias debeat abrogare. Prudentia & hic requiritur, quæ tamen non in Academiis docetur, sed in vita civili discitur. Intempestiva imaginum destructio non minima cau-

causa ruinæ est imperii orientalis. Neque diminutione imprudente ceremoniarum aut abrogatione Pietas statim promovetur.

§. XXVII. Est & alius fons superstitionis, & (quæ nomen *Pietatis* falso mentitur,) impietatis erga proximum, scilicet prava consuetudo, *quæ veram Pietatem ex formula aliqua seu confessione orali, circa conceptum mysteriorum essentia Divinæ occupatam, metiri solet.* Exinde enim ita argumentantur: Ubiq; non est vera fides, ibi non est vera Pietas: Atqui in illis, qui nobiscum non habent eandem formulam, non est vera fides; Ergo. Minor superstructa est communi hypothese, ac si fides primario in cerebro consistat: quod si autem illa corrui, uti ostendit Dn. Præses in *Disp. de Fide Juridica c. 1. passim*, conclusio quoque nullius est momenti. Interim plebis animi tam firmiter reperitur infixæ ea hypothesis, ut licet videant, homines alterius confessionis operæ veræ Pietatis edere, id est, proximum suum & per consequens Deum, sincero & infucato amore prosequi, odio tamen internecino eosdem prosequantur, imo haud raro dubitent, an eodem loco cum hominibus suæ confessionis citra impietatis notam sepeliri possint. Causam si desideras, est illa ambitio & dominandi libertas in corrupto Clero, (de hoc enim nobis ubique sermo est, non de veris Ecclesiæ Ministris,) qui principium politicum: *Divide & impera*, etiam ad arcana dominationis suæ pertraxit. Quo enim plures sunt sectæ, eo plures plerumque etiam dantur Papæ.

§. XXVIII. Sufficiant hæc de superstitione, tanquam re, quæ Pietati e diametro est opposita. Cum autem & aliæ dentur reliquæ Papismi, quæ hominibus speciem Pietatis extrinsecus conciliant, revera tamen a Pietate profus

sus sunt diversa: haud abs re erit, ut ea paucis attingamus, ne facile credendo quis decipiatur. Huc pertinet primo *stupiditas*, quam in defectu iudicii ponimus, quando scilicet quis negotiis suis (qualiacunque sint) expediendis non sufficit, sed alio Ductore opus habet, & per consequens etiam dijudicare nequit, an hoc vel illud voluntas Divina ab ipso exigat, nec ne. Quo pertinet vulgatum. **Es muß wol wahr seyn/es hats der Pfarre gesagt!** Solet quidem hæc stupiditas communiter *simplicitatis* nomine indigitari, (unde dicimus sancta simplicitas, item es ist ein guter einfältiger Mann/item ein froher Stümper :) at abstinuimus illo vocabulo, quia & in bonam partem accipitur, & sic ambiguitate laborat. Quoties autem clara verba haberi possunt, amq; quis omnino est abstinendum. Diximus stultos *alieno ductore* opus habere. Hujus officium in rebus ad Christianismum pertinentibus communiter Clerus Papisticus in se suscipit, quod uti simpliciter non improbamus, ita tamen e contrario evenire solet, ut minus periti vera statim Pietatis vestigia adesse judicent, si Ductoribus suis ad nutum obtemperant ejusmodi homines in actionibus externis. Egregie huc facit observatio Dn. Præsidis in not. ad Monzamb. c. 1. §. 8. p. 43. de vera causa cur aliquibus Imperatoribus *Magnorum*, aliis autem *piorum* encomium tributum fuerit. Scilicet *Magnos* appellatos fuisse dicit, qui bello potentes erant, & clericis pecunias & honores abunde largiebantur, e. g. Constantinus M. Theodosius M. Carolus M. Otto M. *Pios* contra, qui mitis ingenii erant & ad imperii habenas non apti, & a Clero exerceri se patiebantur, e. g. Ludovicus *Pius*, de quo apposite ad rem Puffendorffius in der Einleitung zur Historie c. 5. §. 5. daß Er mehr das Gemüth eines guten Prie-
D
sters

fers/ als eines Kriegsmanns gehabt habe; licet adhuc de eo dubitari possit, an qualitates veri Ecclesiæ Ministri possederit. Plerumque autem talis stupiditas in superstitionem degenerat; unde iterum Dn. Præf. *loc. cit.* non habet, inquit, vera Pietas excessum, sed nimia Pietas Ludovici pietas non erat, sed superstitio.

§. XXX. Observa iterum, sed obiter saltim, calliditatem Cleri papizantis in explicatione S. Scripturæ. Christus a fidelibus requirit simplicitatem, id est, ne præter verbum Dei traditiones hominum normam Pietatis suæ ponant. Pseudo-Clerus autem eam ita interpretatus est, ac si coecam obedientiam & dependentiam ab ejus traditis denotaret. Christus requirit, ut pii sicut instar ovium, id est, ne ægre ferant, si adversitates ob confessionem doctrinæ Christianæ sustinere ipsis contigerit: Pseudo-Clerus autem hunc sensum exinde eruit, vel ut auditores patienter ferre debeant, si non solum sæpiuscule ab ipso tondentur, sed & haud raro plane deglubantur; vel ut stupiditatem ovium, (unde etiam tummes Schaff) imitentur. Christus jussit, ut rationem captivam ducamus sub obedientia fidei id est, ut limites rationis & fidei agnoscamus, neque aliquid pro falso venditemus, licet illud sola ratione assequi non valeamus. Pseudo-Clerus autem exinde axioma statum formavit, ut adversus ipsius tradita, decisiones, canones, ne hiscere quidem licitum sit & quæ alia ejusmodi infinita adduci possent, nisi brevitati studeremus.

§. XXXI. Aliam eamque non genuinam speciem Pietatis porro reperimus in quibusdam hominibus, potissimum in *Melancholci*, qui subinde de contentu hujus mundi ejusque voluptatum, de fide vera, de abnegatione sui, de crucifigenda carne &c, non solum speciose loquuntur, sed &

& actionibus suis ostendunt, quod cupiditates voluptatis iis non imperent, & proinde statim ab incautis pro hominibus vere piis venditantur, cum tamen ex sola temperamenti dispositione hæc omnia proveniant. Quod si enim de contemptu divitiarum, quas forsitan possident, discursum formes, nõ ita promptam reperies responsionem, aut saltem non adeo promptas ad erogandum manus: aut si de zelo intempestivo & parum christiano, vel de aliis affectibus, quibus reguntur homines parum voluptuosi, dubium moveas, sæpe videbis & hos pro pietate venditari. Provenit autem hæc deceptio ex erronea, licet frequenti hypothese, solam voluptatem ejusque varias species Pietati adversari, ambitionem autem præprimis subtilem & avaritiam non item. Unde simul apertum redditur, quam maxime interfit, ut Doctores pietatis doctrinam de temperamenti hominum probe calleant, ne pios de prædicent qui tales non sunt, nec pro impiis habeant, qui tamen in pietate serio se exercent, sed non ita severis moribus sunt præditi. Manet siquidem & post conversionem hominis temperamentorum diversitas, quod in ipsis Apostolis deprehendimus, nec ergo in actionibus externis omnibus una regula præscribi potest. Utinam vero hæc ubique etiam in nostris Ecclesiis melius observarentur.

§. XXXI. Denique falsam speciem Pietatis aliquando ex paupertate oriri, addimus. Notum est proverbium: *Sine Cerere & Baccho friget Venus.* A voluptatibus ergo sæpe nolentes abstinere pauperes, quia nervus rerum gerendarum non sufficit. Quærunt etiam consortium hominum piorum, præsertim si sedationem famis ab iisdem sperant, omnesque piorum gestus externos simiarum instar sedulo imitari norunt. Multos ejusmodi pseudopios

excitabat miraculum Christi panibus paucis multitudinem plebis cibantis. Quos & propterea sapientissimus Salvator severe notabat. Hujus prudentiam & hodie imitari debent Doctores Pietatis, ut pauperibus subveniant, sed non turbam eorum imprudenter alliciant. Potest pauper quidem pius esse, sed non omnis pauper pro tali habendus est, & paupertas in multis est irritamentum ad hypocrisin.

§ XXXII. De eo hic quæri solet: an Atheismus sit deterius vitium quam superstitio? & illi quidem, quorum interest, Laicos in superstitione detineri, affirmativam magnam fiducia amplectuntur; nos autem negativæ subscribimus, atque superstitionem & atheismum etiam theoreticum pari passu ambulare certo persuasi sumus. Ipsi homini his vitiis laboranti unum æq; noxium est ac alterum. Intuitu autem Reipublicæ putamus huic per superstitionem plus noceri, quam per Atheismum speculativum per ea, quæ latius docuit doctissimus Bælius in *cogitationibus promiscuis de Cometa*. Confer. Dn. Præf. *Introd ad Phil. mor. c. 3. n. 70. seq.* Quamvis enim Schweder *Introd. in jus publ. part. spec. sect. 1. c. 5.* aliique ibidem allegati exempla afferant, quod superstitio interdum Reipublicæ præsidio fuerit, atheismus nunquam; facile tamen hoc dubium ex vulgato illo convelli potest, non esse facienda mala, ut bonum exinde eveniat. Sane quemadmodum Atheus theoreticus clanculum delicta committere non dubitat, ut supra ostensum: ita supersticiosus delinquit publice, imo hic eo magis ad ea fertur, dum putat eorum remissionem per observantiam cultus externi & traditionum humanarum facillime obtineri posse. Ob solum etiam Atheismum speculativum aliquem pœnis humanis subji-

ci

ci posse, negamus contra Schwederum *loc. cit.* nec non Pufendorfium *de officio Hom. & Civ. L. 1. c. 4. §. 2. in fin.* ita tamen ut Principi liberum sit emigrationem Atheo injungere, si ex utilitate Reip. non esse credat, ut in eadem toleretur. Quod si delicta admiserit Atheus, (quorum etiam referimus disseminationem Atheismi præprimis post interdictum) sine dubio pœnis afficiendus, sed tunc non amplius propter solum Atheismum, sed propter turbationem publicæ tranquillitatis, quam tueri Principis est, plectitur. Idem de superstitiosis judicium esto.

§. XXXIII. Vidimus hætenus, quod & apud Philosophos & in S. Scriptura voce *Pietatis* amor denotetur, atque sic iterum habes exemplum concordia rationis & fidei. Ordo autem postulat, ut nunc denique etiam subjungamus, quid JCrī per eandem intelligant, hoc enim præcipue instituti nostri est. Prout vero alias jus Romanum vetus, quod in Pandectis per centones nobis exhibuit Tribonianus sub nomine juris civilis, aut mediæ Jurisprudentiæ, juri noviori, quod in Codice & Novellis habetur, tanquam Justiniano stricte sic dicto opponi consuevit: Ita & nobis hic distincte procedendum erit, scilicet, ut ante omnia dispiciamus, quo sensu JCrī veteres, qui in Pandectis referuntur, Pietatem acceperint, deinde autem, qua ratione hic sensus in Constitutionibus Imperatorum admodum corruptus fuerit, subjungamus.

§. XXXIV. Prius quod attinet, ante omnia supponendum est, JCrōs, quorum fragmenta Pandectæ exhibent, fuisse Philosophiæ peritissimos, & pleraque ex norma & dictamine rationis decidisse, non ex Lege scripta. Unde etiam tot dissensiones inter ipsos, imo peculiare Sectæ fuerunt, quæ in quæstionibus nonnullis paulo intricatiori-

bus in' diversissimas plane abierunt sententias. Interim quia tamen Philosophi fuerunt, significationem vocum retinuerunt, quæ aliis usitata fuit: Unde thesis esto: Jcti Romani veteres per Pietatem æque ut Philosophi nihil aliud denotant, quam amorem rationalem, sive, ut termino magis notò rem efferamus, officia humanitatis ex amore profluentia. *v. L. 5. §. 2. ff. de agnosc. & alend. Lib. ibi: cum ex æquitate hæc res descendat, charitateque sanguinis.*

§. XXXV. Thesis hæc ex inductione exemplorum facillime probari potest. *Patria potestas, inquit Marcianus, in L. 5. ff. de L. Pompeja de Parricidiis, in Pietate debet, non atrocitate consistere, & sic latronis magis, quam patris jure eum egisse asserit, qui in venatione filium necaverat, quod noveream adulterasset, qui propterea etiam jussu Hadriani in insulam deportatus, Papinianus in L. 22. §. fin. ff. ad L. Jul. de adult. ideo Patri omnem adulterum in filia deprehensum occidere concessum esse ait, quod plerumque Pietas Paterni nominis consilium pro liberis capit, mariti autem calor impetus facile decernere solet, conf. L. 1. §. 5. in f. ff. de lib exhib. ibi: ne acerbè patriam potestatem exerceat.* Eandem Pietatem a Matre, & vicissim a Liberis requirunt Leges non solum erga Patrem, sed & erga Matrem, non modo a Liberis paganis, sed & iis, qui militiam sequuntur, quibus alias varia jura singularia præcipue in testamentorum conditione indulta erant. De Matre *v. L. 31. §. 6. ff. de Neg. gest. aliosque textus, quos capite sequenti allegabimus. Deliberis L. 1. & L. 10. ff. de obf. Par. & Patron. præst. ubi impie manus vocantur, quæ contra Parentes elewantur, (d. L. 1. §. 2.) & liberos Parentibus Pietatem debere asseritur. Idem quoad libertos disponit L. 9. ff. d. t. add. de Liberis L. 5. §. 15. ff. de agnosc. & alend. liber.*

§. XXXVI.

§. XXXVI. De Pietate Mariti erga uxorem, Vitrici erga privignas, consanguineorum proximorum erga se invicem, Donatarii erga donantem &c. texus iidem occurrent cap. sequenti. Conf. Brunnemann. *ad L. ult. ff. fam. hercisc.*, ubi de Pietate inter fratres dividentes hereditatem paternam agit, nec non ad *L. i. C. de negot. gest.* ubi pietatem de affectione domestica interpretatur; Unde jam facile liquet, quisnam verborum, quæ in *L. 15. ff. de condit. instit.* habentur, (scilicet ea, quæ ledunt pietatem, nos facere non posse moraliter,) genuinus sensus haberi de, beat. Nempe prohibita esse omnia, quæ ejusmodi amorem erga alios lædunt.

§. XXXVII. Quantum ad Constitutiones Imperatorum Christianorum in Codicem relatas attinet, non quidem negabimus, vocem Pietatis aliquando eodem sensu accipi, quem veteres Juri ei attribuerunt. Quemadmodum autem jam supra ostendimus, a temporibus Constantini M. verum cultum divinum in meram superstitionem conversum fuisse: ita quoque Pietati nova significatio superaddita, & per eam omne id, quod ad superstitionem faciebat, denotatum est. Clamant id infinitæ Leges Codicis, ex quibus speciminis loco in præsentî allegasse sufficiat *L. 42. C. de Episc. & Clericis*, quæ est Justiniani ubi Pietati adscribitur, si quis *pro salute anime sue, ut eidem consulat illamq. salvam faciat*, Ecclesiis aliquid largitur. Stabilita est hæc Pietatis significatio per jus Canonicum, eaque ipsa tantas Clero in papatu divitias peperit, quibus adhuc hodie gaudet, ipsisque Principibus formadibilis haud raro existit. Unde forsân phrasis: *pia fraus*, originem duxit, cujus sensus hic est, quod Clero quocunque modo per fas & nefas sibi aliquid arrogare liceat. Nata quoque

exin-

exinde doctrina *de piis causis* eorumque privilegiis & juri-
bus, quæ a JCris Protestantibus improvide admodum in
Commentarios suos illata est, quod ipsum in aliis etiam
materiis factum. Hoc unicum hic observare liceat, gravi-
ter hallucinari eos, qui *Justinianum orthodoxum*, i. e. vera
Religionis Christianæ dogmata professum esse, asserere
non erubescunt. An enim id Scripturæ sacræ convenit,
quod per relicta ad pias causas salutem animæ consequamur?
an id quod Papa sit sanctissimus, & caput omnium
sanctissimorum Dei Sacerdotum, quale elogium ipsi tri-
buit Justinianus *in L. 7. C. de SS. Trinitate*; an id, quod Eccle-
siæ nomine templum ex lapidibus confectum designetur,
uti fit *in t. t. C. de SS. Eccles.* & quæ sunt hujus generis alia.
Ergo cum Justinianus sc. *pium* scribit, id superstitiosum de-
notat. Non minor est error, quem aliqui tradere solent,
*posse nos omnia ex Corpore Juris haurire, quæ ad salutem neces-
saria sunt.* Ubi enim de regeneratione, illuminatione &
sanctificatione tanquam columnis Christianismi in cor-
pore Juris quicquam reperitur? Sane qui ejusmodi do-
ctrinas fovent, nimis aperte se produnt, quod per fidem
nil nisi opus cerebri & intellectus intelligant, atque adeo
seipfos & alios misere decipiant.

§. XXXVIII. Relicta ultima significatione nos in præ-
senti tantum de Pietate Juridica agemus, quatenus amo-
rem erga alios exercendum denotat. Unde simul patet,
cur in rubrica disputati onis *vera* Pietatis Juridicæ men-
tionem fecerimus. *Falsæ* enim *Pietatis*, aut si mavis, *Im-
pietatis piarum causarum* enucleationem aliorum dili-
gentiæ relinquemus.

CAP. II.
De
VERA PIETATE JURIDICA
IN SPECIE.

SUMMARIA.

Connexio cum capite procedente. Obligationes duplicis sunt generis. §. I. Methodus dicendorum. §. II. An & quatenus aliquis ad officia pietatis invitus adigi possit? ubi primò de Parentibus & liberis. §. III. Obligatio Parentum ex jure nature, ubi inquiritur, an & quousq; Legitima liberorum ex hoc iure profluere dici queat? §. IV. Obligatio Parentum de iure civili. §. V. Liberorum de iure nature. §. VI. & de jure civili. §. VII. Non distinguunt hic Leges civiles, an filius sit paganus, an miles. Nec an parentes sint honeste vite, an delictorum convicti. §. VIII. Adducuntur plures conclusiones ex hoc obligationis fonte profluentes, §. IX. & X. Obligatio Patroni ergà libertum. §. XI. Obligatio libertorum ergà Patrones, §. XII. Obligatio fratrum sororumq;, quam solum imperfectam esse ostenditur, refutatis dissentientium opinionibus. §. XIII. Obligatio donatarii ergà donatorem. Donatarius illum alere non obstringitur. Refutantur dissentientes. §. XIV. Resolvitur dubium apparenter obstand & explicatur, quomodo locutio: cogere aliquem invitum ad officia pietatis sit intelligenda. §. XV. Secundum tractationis membrum, an is, qui officia pietatis alteri exhibuit, exinde actionem consequatur? quod in genere negatur. §. XVI. Natura negotiorum gestiois. Animus donandi in dubio non presumitur. §. XVII. Exceptio in personis conjunctis, §. XVIII. Agitur primò de matre & avia, negotia filiorum aut nepotum gerentibus. Proponitur casus l. 34. ff. de negot. gest. cum questionibus exinde promanantibus, §. XIX. Resolutio harum questionum. §. XX. Distinctio Doctorum an in personam filii, an vero in res ejusdem impensa erogate fuerint. §. XXI. Conciliatur L. ii. C. de neg. gest. cum l. 34. ff. eod. §. XXII. Dubium, quod circa casum aliquem particularem ex cit. l. 34 ff. de negot. gest. remanet. Explicatio ejusdem a Glossa
E ad-

adducta. §. XXIII. que examinatur & maximam partem reicitur. §. XXIV. De Matre filiis tutorem petente & Tutores ejus tanquam suspectos postulante. §. XXV. Non solum matri & avie, sed aliis quoque personis, que pietatis intuitu aliquid in alterius utilitatem gerunt, actio eo nomine denegatur, quod exemplis ostenditur. §. XXVI. Vitricus in dubio pietatis causa quid fecisse non presumitur. §. XXVII. Ostenditur hac occasione differentia inter matrem & aviam, & reliquas personas conjunctas. In ultimis pietatis presuntio in dubio pariter locum non habet, quod ex Legibus probatur. Quomodo limitanda sit assertio DD. inter personas conjunctas animum donandi presumi statuentium. §. XXVIII. Respondetur ad dubium ex l. 14. §. 7. de religiof. §. XXIX. De Marito erogante impensas in curationem Uxoris agræ ejusque defunctæ funerationem §. XXX. De Liberto petente Tutores liberis impuberibus Patroni. §. XXXI. De Tutore impendente aliquid in utilitatem pupilli, ut & de domino ratione expensarum, quas in curationem egrotantis famuli fecit. Rejicitur opinio communis. §. XXXII. De dote, nec non de legatis piis locis indebite solutis. §. XXXIII. An illi, qui ex pietate gerit, contra prohibentem actio negotiorum concedatur? §. XXXIV.

§. I.

Quamquam genuinus sit vocabuli *Pietatis* significatus, capite præcedente vidimus. Cum autem Jurisprudentia inter disciplinas practicas primum locum obtineat, quatenus de moralitate actionum humanarum in foro civili quæritur, atque adeo illa circa effectus negotiorum quam maxime occupata sit; nunc porro progrediendum erit, & quidnam intuitu officiorum pietatis justum injustumve dicatur, ex principiis juris investigandum. Notum quippe est, obligationes hominum duplicis esse generis, *perfectas* alias, ad quæ invitatus quoque adigi potest, *imperfectas* autem alias,

lias, quas quidem jus naturæ pariter atque civile ab omnibus exigit, interim tamen, si sponte non præstantur, remedia coactiva, quas actiones in statu civili vocamus, ad easdem exigendas non concedit, sed pudori cujuslibet illas relinquit. Unde, quod dici solet de Actoribus, legitimis probationibus destitutis, *non tibi jus, sed probatio deficit*: illud in hujuscemodi casibus verbis paululum mutatis ita applicari potest, ut jus quidem tibi suppetere, actionem vero deficere dicatur.

§. II. Vides hinc methodum eorum, quæ de vera pietate juridica dicenda restant. Primo enim inquirendum nobis erit, *an & quatenus aliquis ad pietatis officia, quæ injure commemorantur, invito etiam adigi possit?* Deinde vero proximum erit, ut subjungamus, *an is, qui officia pietatis alteri sponte exhibuit, exinde adversus alterum, cui illa officia exhibita sunt, actionem in foro civili consequatur?* His enim probè expensis, nihil remansurum esse credimus, quod exinde resolutionem accipere haud queat. Et simul in compendio videri poterunt, quæ alias per totam Jurisprudentiam dispersa deprehenduntur, & à Commentatoribus non minus obscure, quam sine justis fundamentis hinc inde tradi consueverunt.

§. III. Esto igitur primum caput, *an & quatenus aliquis ad pietatis officia, quæ in Jure commemorantur, invito etiam adigi possit?* Initium faciemus à Parentibus & liberis, atque obligationibus inter hos mutuo intercedentibus. Patres liberis ad alimenta & educationem obstringuntur, cujus obligationis fundamentum, rejectis aliorum opinionibus, ex præcepto Legis naturalis de officiis humanitatis, proximis præcipue cognatis exhibendis, deducit Dn. Præses *instir. Jurispr. diu. l. 3. c. 4. §. 35. seqq.* Quoniam ergo cap. præc.

pietatem in jure pro officii humanitatis seu amoris accipi ostendimus; hinc sine dubio suppeditatio illa alimentorum & educatio sobolis primum inter officia pietatis paternæ locum sibi vindicabit. Sed tamen ita simul, ut obligatio perfecta subsit, quæ adversus patres talia denegantes iusta remedia suppeditat.

§. IV. Est autem hæc obligatio aliter consideranda quoad *jus naturale*, aliter vero intuitu *Legum civilium*. Priori casu Pater ad subministrationem alimentorum non ulterius obstringitur, quam quousque pietatis ratio id exigit, id est, ne dubium per æque dubium explicasse videamur, quamdiu liberi nondum sunt in ea conditione, ut sibi ipsis alimenta comparare valeant. Neque enim officium paternum aliter considerandum esse videtur, quam remedium aliquod subsidiarium, ad quod, ipsis hoc docentibus Legibus civilibus, non recurritur, quoties ordinaria remedia ad scopum consequendum suppetunt. Generavit Pater filium & propterea etiam curare debet, ut utile societatis humanæ membrum evadat, & porro, ut ejusmodi artibus & scientiis probe imbuatur, quæ ad panem quotidianam acquirendum sufficiunt. Obtento autem sine ipsam causam efficientem placide conquiescere universa Metaphysicorum schola cantat. Ex quo simul planum redditur, Jus naturæ *portionem liberorum legitimam*, quam Leges civiles innuunt, protinus ignorare, & simul opinionem eorum, qui eandem juris naturalis esse nescio ex quibus fundamentis asserunt, omni prorsus ratione destitutam collabescere, qui præterea ex dispositione ipsarum Legum Romanarum, milites a necessitate relinquendi liberis Legitimam eximentium, facile convinci possunt, nisi Leges suas Romanas aliquid juri naturæ adversum conti-

tinere afferere velint, quod difficulter ab illis sperandum. Porro & hoc consequitur, sententiam aliorum, qui ad minimum Legitimam eatenus juris naturæ esse contendunt, quatenus alimenta sub se complectitur, minime esse universalem, sed eo tantum casu veram; si liberi inopia premantur & sibi ipsis prospicere nequeant. Examina hæc juxta socialitatis normam, & evidentiam statim deprehendes. Nostrum enim non est, prima principia in præsentia recoquere. Vide *interim disput. in ang.* Dn. Riese sub Dn. Præsid. *habitam de Legitima viventis c. 2. §. 23. 24. 15.*

§. V. Discedunt autem hic Leges Romanæ. Sed vero non tam juri naturali adversum quid statuunt, quam potius eidem nonnulla superaddiderunt, quod facere possunt. Ita enim ex primis earundem lineis notum est, patres non solum, sed ipsas quoque matres descendentibus suis immediate eos attingentibus; pro numero liberorum primi gradus, quos in ulterioribus gradibus existentes repræsentant, vel tertiam, vel dimidiam quoque partem facultatem ad minimum in testamento relinquere debere, nisi impietate sua hi beneficio legum se indignos reddiderint, de quo mox videbimus. Quod si hoc facere negligent, *contra officium egisse*: (unde testamentum *in officiosum* audit,) testamentum *non ex officio pietatis* fecisse: *l. 2. ff. de inoff. test.* imo *injuriam adversus liberos induxisse & maligne circa sanguinem suum judicium intulisse, l. 4. ff. eod.* dicuntur. Neque hæc in nudis verbis atque formulis loquendi diversis subsistunt, sed effectu gaudent, id est, liberis ejusmodi testamentum in pietatem impingens, querela inofficiosi rescindere concessum. Quidni ergo parentes invitiam ad pietatis hoc officium obstricti dici debent?

§. VI. Obligationem autem e contrariis recipiendam

quoad *liberos* hic requirunt tum leges naturales, tum civiles. Maxima per educationem præcipue beneficia (majus quid enim adest, quam nudum officium humanitatis,) a parentibus acceperunt liberi. At vero socialitas salva esse non potest, nisi erga benefactores nos gratos exhibeamus. In jure ergo naturæ fundatum est, ut reverentiam perpetuam liberi parentibus exhibeant, non solum quamdiu hi onere educationis actu afficiuntur, sed tunc quoque, quando illo ob conditionem liberorum jam sunt exempti. Manet enim beneficium, quod ab initio tale est, etiam si cum temporis perpetuitate non sit conjunctum. Quænam exinde speciales conclusiones quoad consensum paternum in matrimoniis liberorum adhibendum, quoad alimenta parentibus ad inopiam redactis exhibenda, aliæque innumera alia, derivari possint, per se patet, atque ab illis fusius tradi consuevit, qui singula singularum personarum officia explicare occupantur, ad quos hac parte nos pro instituti nostri ratione remissis sufficiat. Obligatio itaque utrinque firma deprehenditur. In eo tamen differentia subesse videtur, quod in liberis ea tantum sit imperfecta, fecus atque in parentibus. Officia enim ad gratitudinem restandam omnia de jure naturæ tantum sunt imperfecta. Unde liberi sine consensu parentum nuptias contrahentes graviter quidem peccant; Parentibus tamen rescindendi tales nuptias facultas non superest. Idem de alimentorum denegatione statuendum.

§. VII. Ulterius autem hic denuo progrediuntur leges civiles atque obligationem liberorum, novum vinculum eidem superaddendo, plenam ad perfectam efficiunt. Tenentur ergo liberi ad alimenta parentibus vicissim subministranda, sed hoc tamen non aliter, nisi egestate laborent

rent, de quo pietatis officio, pariter ut de eo, quod Parentes liberis exhibere teneri diximus in præcedentibus, fuisse agit *l. 5. ff. de agros. & alend. liber.* adde *l. 5. C. de patr. potest.* Neque hic distinguitur, an adhuc in potestate patris existat filius, an fuerit emancipatus, quod tamen alias ratione successionis maximum momentum faciebat. Clare hanc rem decidit Ulpianus in modo *cit. l. 5. §. 13. de agn. vel al. liber.* *Si impubes sit,* inquit, *filius emancipatus, patrem inopem alere cogetur.* Iniquissimum enim quis merito dixerit, patrem egere, cum filius sit in facultatibus. Neque hæc de liberis primi gradus solum exaudienda esse docent juris principia, quæ filiorum nomine omnes descendentes comprehendunt. Facit huc *§. 17. d. l. 5.* ubi idem Ulpianus *rescriptum esse dicit, heredes filii ad ea præstanda, quæ vivus filius ex officio pietatis sua dabit, invitatos cogi non oportere, nisi in summam egestatem pater deductus est.* Hoc enim idem prorsus est, quod de ipsis filiis paulo ante affirmaverat. Nam & hi ad alimenta parentibus non tenentur, nisi ad summam egestatem deducti sint, id est, si se ipsos alere non possint. Neque ergo opus fuisset, ut citatis verbis in heredibus filiorum diversum quid obtinere innuisset, quin potius eandem in filiis eorumque heredibus rationem militare convenientius dixisset.

§. VIII. Habent alias milites multa peculiaria præ paganis in jure Romano. Ea tamen non eousque extendenda, ac si ideo liberi milites ab officiis pietatis parentibus præstandis excepti essent. Hæc enim qualitas aliqua accidentalitatis & diversum ab aliis vivendi genus subvertere, nequit. Quæ itaque in genere assererat Ulpianus in *l. 1. pr. & §. 3. ff. de obsequ. par. & patr. prest.* etiam militibus pietatis ratione in parentes constare debere, & hinc si filius miles aliquid in patrem commisit, pro modo delicti puniendum esse. Item: indignum malitia ju-

di-

*dicandum, qui patrem & matrem, a quibus se educatum dixerit, maleficos appellaverit; Ea in cit. l. 5. §. 15. de agn. lib. propius ad punctum alimentorum applicat sustinens, pietatis existimare rationem, quod a milite quoque filio, qui in facultatibus sit, parentes exhiberi debeant. Quid? quod nec eo casu, si parentes delicti alicujus damnati sint, hoc vinculum cessare haud obscure colligi possit ex l. 5. C. de Obsqv. patron. prest. argumento a minori ad majus desumpto. Libertos etenim paternos & liberis damnatorum (scil. Patronorum) consuetum obsequium præstare debere ibidem expresse habetur. Quidni ergo hoc & de liberis, qui arctiori adhuc vinculo præ liber-
tistenentur, affirmandum foret?*

§. IX. Diffundit se hoc argumentum in plurima, specialiora, quæ tamen singula recensere, nimis quantum a brevitatis scopo, quem præ oculis habemus, aberraret. Paucis ergo rem quadantenus illustrasse nobis sufficiat. Ita autem generaliter rem effereamus, filium nihil omnino admittere posse, quod ulla ratione pietatem parentibus debitam lædere videatur. Jussibus ergo paternis obtemperandum, mores juxta parentum præscripta componendi, & quæ ex bonis liberorum emolumenta concedunt Leges, ipsis nequiquam adimenda vel intervertenda. Si filius Patrem aut matrem, quos venerari oportet, contumelias afficit, vel impias manus illis infert, Præfectus urbis delictum ad publicam pietatem pertinens, pro modo ejus vindicat, l. 1. §. 2. ff. de obsqv. Pat. & Part. prest. ubi obiter notandum, quoad publica pietas interterdum quoque in jure Romano idem, quod publica utilitas, seu publicum interesse, indigitet. Quibus omnino consona sunt, quæ Imperatores Alexander, Valerius & Gallienus Constitutionibus suis prodiderunt in l. 3. & 4. C. de patr. Potest. concedentes patri jus castigandi filium, si pie-

*etatem eidem debitam agnoscere deirectet, simulque Magiftra-
tui injungentes, ut læsam pietatem feverius vindicet, fi pro-
vectam ad inclementiores injurias filiorum improbitatem
deprehenderit.*

§. X. Ex eodem fonte profluit, quod famofam actio-
nem liberis contra Parentes movere non fit concessum,
l. 11. ff. de dol. mal. quamvis hi per Procuratorem judicium
accipiant, cum licet in verbis Edicti non habeantur, re ta-
men ipsa ex opinione hominum non effugiant infamiæ no-
tum, *l. 2. ff. de obseqv. par.* Idem de doli aliaque exceptione,
quæ parentis opinionem apud bonos viros fuggillat, di-
fponit *l. 4. §. 16. ff. de dol. mal. Et met. except.* Eadem caufa est,
quæ liberis adverfus Parentes ex capite prætenfæ læfionis
restitutionem propter personæ reverentiam denegat,
juxta *l. ult. §. f. C. qui Et advers. quos in integr. restit.* Et è
contrario parentibus necessario (nifi justæ causæ adfint)
legitimam hereditatis portionem relinquendam esse dicti-
tat. *Sola est, inquit Iustinianus in Nov. 115. c. 5. nostra Sereni-
tatis intentio, à parentibus Et liberis injuriam præteritionis Et
exheredationis auferre. Considerare namque debent Paren-
tes, quia Et ipsi filii fuerunt Et eadem à suis parentibus sper-
averunt. Et similiter, qui nunc filii sunt, debent studere Pa-
rentum animos sanare, quia Et ipsi parentes fieri desiderant,
Et à suis filiis optant honorari.* Hæc sane nihil, nisi mu-
tuam pietatis observantiam inculcant parentibus & libe-
ris, licet pro more suo Justinianus, vel ejus nomine Tri-
bonianus, loco simplicis vocabuli *pietatis* multis verbo-
rum phaleris usus fuerit. Alia cumulare superfedemus.
Continentur enim sub generali *l. 9. Et 10. ff. de obseqv. par.*
assertione, *ad pietatem liberos parentibus adstrictos esse, ho-
rumq; personam illis semper bonestam Et sanctam videri debere.*

§. XI. Prout autem vita duplex esse dicitur Ictis Romanis, *naturalis & civilis*, id est, vita proprie sic dicta & libertas: ita quoque duplicis generis parentes & liberos, & porro duplicia officia pietatis apud eosdem deprehendere licet. Supponendi tamen sunt termini habiles. Neque statim enim quæ Libertus Patrono debet, illi ab hoc vicissim sunt præstanda. Præcipuum autem pietatis officium à Patronis libertis exhibendum in subministracione alimentorum consistit. *Alimenta*, dicit Modestinus in *l. 6. ff. de agn. & al. lib. liberto petente, non præstando Patronus, amissionem libertatis causa impostorum*, (id est, operarum) & *hereditatis liberti punietur*. Quid vero est, quod statim subiungit Modestinus: *Non autem necesse habebit præstare, etiamsi potest*. An ergo Patronus jure perfecto non obligabitur ad alimenta præstanda? Glossa ad hunc locum duplicem affert interpretationem. Et juxta alios quidem verba: *etiamsi potest*, idem significare dicit, ac *si libertus sibi sufficere potest*. Sed hæc interpretatio contextui & verbis proximè antecedentibus liquido repugnat, quæ de Patrono, non autem de liberto loquuntur, neque de tali casu ratio dubitandi suberat. Ergo secunda forsitan melior erit, quæ verbis: *etiamsi potest*, hanc locutionem: *si vult hic jura perdere, æquipollere asserit*. Et omnino sic se res habet: Non vult Modestinus actionem dari liberto adversus Patronum de præstandis alimentis, sed saltem exceptionem impieratis, si patronus petat operas aut hereditatem liberti.

§. XII. Plurima vero, imò non erravero forsitan, si omnia dixerim, quæ ad pietatem liberorum referebamur, ad liberos quoque applicari possunt. Unde fit, quod in titulo *de obsequio parentibus & patronis præstando*: utriusque officia simul tradantur, & præterea singuli textus, quos
jam

jam ante §. 10. allegavimus Patronum parenti semper & ubiq; adjungant. Quibus addendi textus *l. 1. 2. & 3. C. de obsequ. Patron. prest.* alique, qui liberto Patronum privatâ, ut olim erat, autoritate in jus vocare, non minus ac filio interdunt, è contrario autem Patrono Liberto ob debitum contento beneficium competentiae concedunt, argumento iterum à Parente ad Patronum deducto, conf. §. 38. *J. de act.* De jure revocandi bona à liberto in fraudem portionis Patrono debitae alienata, res pariter nota est, & consuli potest de ea fufius Peretz *ad tit. C. sin fraud. Patron. alien. fact.* conf. Gothofred. *ad rubr. C. de bon. libert.* & in genere *tot. tit. ff. & C. de Jure Patronatus, de obsequiis Parentibus & Patronis prestandis, &c.*

§. XIII. De Pietate, quam fratres sororesque sibi invicem debent, expressis quidem verbis nihil dispositum reperitur in Legibus Romanis; nihilominus tamen & hisce in casu inopiae onus alimentandi incumbere ex legum argumentis asserunt DD. v. *Surdus de alimentis tit. 1. qv. 25.* Struv. *S. I. C. Exerc. 30. tb. 78.* Provocant autem ad *l. 13. §. 2. ff. de admin. & peric. tut.* nec non ad *l. 1. §. 2. ff. de Tutel. & rat. distrah.* in quarum utraque dicitur, quod Tutor sorori pupilli, quae aliter se tueri non potest, alimenta recte submittret, neq; adeo propterea actionem Tutelae timere opus habeat. Recte quidem. Hic enim sensus est allegatarum Legum. Sed tamen exinde nondum inferri posse videtur, quod frater à fratre *jure perfecto* ejusmodi alimenta praetendere possit, inque ea sententia nos ulterius confirmat, quoniam Leges Romanae in casu Legitimae portionis in testamento relinquendae satis notabilem inter Parentes & fratres differentiam constituunt; permittentes, ut frater fratrem sine ulla causa expressa plane praeterire eique ex-

traneum heredem præferre possit, quod ipsum quoque à ratione non abludivit, siquidem parentibus liberi ad gratitudinem, fratres autem sibi invicem ad simplicem tantum amicitiam obligantur. Adde quod iudicium de alimentis saltem inter parentes & liberos concedantur. Nihil ergò deficiente textu & ratione juris Surdi aliorumque apud nos valet autoritas. Nec relevat, quod tamen in citatis Legibus mater & soror jungantur; exinde enim nondum inferri potest, eandem esse circa matrem & sororem rationem, sed iste legum sensus videtur, quod sicuti matri filius ad alimenta jure perfectò tenetur, ita quoque eidem sorori, sed si velit, alimenta non injustè suppeditet, qui sensus est etiam verborum ult. in l. 1. §. 2. de tutela & rat. distr. quin imò per contrarium putat posse cum tutore agi tutelæ, si tale officium prætermiserit. Accedit, quod verba legum non sint dispositiva, atq; adeò ex aliis Legum fontibus interpretationem capiant, quæ tamen, ut monstravimus modo, longè est diversa. Ceterum quoad remotiores consanguineos obligationem imperfectam tantum adesse, Doctores communiter consentientes deprehendimus v. quos allegat Struvius cit. Ex. 30. tb. 78. licet Surdus iterum sine ratione dissentiat.

§. XIV. Videamus jam porro, quid *Donatarius* benefactori suo debeat. Ad gratitudinem & pietatem eundem adstrictum esse, nemo facile negabit; sed in eo saltem residet quæstio, an donator jure perfectò aliquid ab illo prætereundum valeat. Sane, si juxta Legis naturalis placita rem consideres, jure tantum imperfecto gaudere videtur, hæc enim donatarii pudori reliquerunt, quomodo erga Donantem se exhibere velit. Paulò tamen aliter de jure civili dicendum erit. Brevibus
rem

rem expedire possumus, ita enim expresse Justinianus in *l. 10. C. de revoc. donat.* fanciuit, ut si donatarius ingratus existat, & inter alia *impias manus* donanti inferat, hic beneficium in ipsum collatum ex post facto revocare queat. Alias tamen causas, præter ibi expressas, non admittimus, licet dissentientem videamus Clarum §. *donatio qu. 21. n. 2.* & Struvium *Ex. 40. tb. 15.* nitentes claris *d. l. 10. verbis, ibi: ex his tantummodo causis.* Neque enim est, ut Legulejismum nobis imputes, qui non attenta legis ratione clara solum ejusdem verba crepat. Admittimus lubentes rationem extensionem in quibuscunq; legum generibus; sed simul tamen nobis constat, in Legislatoris quoque potestate positum esse, ut interdum extensionem legis prohibeat, quod hic factum esse, nemo inficias ibit. Unde hanc nostram sententiam recte defendit Carpzovius *p. 2. const. 12. def. 21.* Eodem itaque modo fallitur idem Struvius *cit. loc.* & quod magis est, ipsa Glossa *add. l. 10.* putans, donatarium donatori ad inopiam redacto ad alimenta perfecte obligari, ita ut si denegetur, pariter revocationi donationis locus concedatur. Neque juvat utrumque argumentum a Parente & Patrono desumptum, ex quo ita inferri voluisse viderur, omnem, qui beneficium ab altero accepit, eidem ad suppeditanda vitæ subsidia obligari. Cum etenim beneficia gradibus suis inter se longe differant, atque vita naturalis a Parentibus liberis communicata, libertas quoque mamumiffis a patronis collata omnibus temporalibus bonis plurimum prævaleat, iusta ratione consequentia illa a nobis negari potest.

§. XVI. Non levis hic, ante quam progrediamur, scrupulus Lectori est eximendus. Neque enim exiguam contradictionem involvere videntur duæ assertiones, alte-

ra in capite precedenti a nobis exposita, pietatem Jctis Romanis idem esse, quod amorem; altera autem hactenus deducta, dari remedia coactiva ad amorem procurandum, in quibusdam casibus ex ipsis Legum fontibus hucusque explicatis. Quid enim? an amor, qui omnem coactionem respuit, ab invito etiam extorqueri potest, & si hoc, an illud, quod extorquetur, amoris nomine dignum dici poterit? Huic dubio ut occurramus, prænotandum primo est, posse Legislatorem humanum, quoties in utilitatem Reipublicæ, cujus ipsi summa cura esse debet, exigere videt, haud raro vinculo naturali novum super addere atque adeo, quæ antea juris tantum imperfecti erant, eatenus firmare, ut per actionem quoque judicialem ab initio exigi valeant. Annon enim aliorum, qui se ipsos regere nesciunt, necessitati prospicere, abstrahendo a Legibus civilibus, ex officiis humanitatis dependet? annon contractus ex mera cujuscunque voluntate dependere tralatitium est? Et nihilominus tamen onus tutelæ per Leges civiles singulis civibus, nisi justa excusatione se tueri possunt, invitis etiam injungitur. Et nihilominus pariter tempore annonæ Magistratus illis injunxit, qui frumento abundant, ut indigentibus justo pretio id vendant. Deinde considerandum, quod non implicet, esse aliquid lege injunctum & tamen ex amore provenire. Omnis enim virtus, quæ est amor, normam suam ex legis dispositione accipit, & nihilominus tamen est virtus. Virtuofus quippe, eo ipso, dum voluntatem Legislatoris cognoscit, se eidem sponste submittit ejusque jussa promptè exequitur, non formidine pœnæ, sed virtutis amore. Unde justo etiam Legem non esse positam asserit ipsa sacra scriptura. Et denique tandem, modo recte explicetur locutio: *ad officia pietatis aliquem adigere*, omne statim dubium

corrui. Neque enim iste est sensus Jctorum Romanorum, neque etiam noster, ac si post accedentem coactionem adhuc ex amore quis egisse dicendus, contradictio enim hoc pacto utique admitteretur; sed id tantum voluit, posse aliquem invitum etiam ad ea præstanda adigi, quæ ex amore seu pietate alias præstanda quidem erant, sed tamen sponte non præstabantur, idque publica utilitate & necessitate ita exigente, ne forsan, si e. g. pater liberis alimenta denegaret, onus educationis in Rempublicam devolvatur. Dicis: At vero hoc pacto fratribus etiam ceterisque consanguineis eadem alimentorum necessitas imponenda fuisset; Fateor, non involvisset iniquitatem, si ita legislatori placuisset; interim tamen tam stringens ratio non adfuit, quæ eum ad ejusmodi extensionem legis de necessitate inducere potuisset. Est quidem inter omnes cognatos conjunctio, sed est talis quoque inter omnes homines, quia omnes ab uno sanguine ortum suum derivant. Ergo Legislator eo respexit, quod inter parentes & liberos singulare prorsus necessitudinis vinculum deprehendatur, quale quidem inter nullos alios homines intercedit.

§. XVI. Superest secundum capitis membrum, quod enucleandum nobis sumimus, *an scilicet is, qui alteri officia pietatis sponte exhibuit, exinde adversus alterum, cui illa officia exhibita sunt, actionem in foro civili consequatur?* Ubi tamen statim vides, quod ad excludendas cavillationes præmonere necessarium duximus, nos in præsentem non disquirere, an non ille, qui officia pietatis grato animo non agnoscit & ea compensare renuit, notam impietatis moralis incurrat, id est, apud omnes pios & honestos male audiat; hæc enim veri vera quidem sunt, ita tamen ad aliud forum plane diversum referenda veniunt. Nos tantum hac vice intra ter-
mi-

minos jurisprudentiæ externæ, ut ratio instituti fert, permanebimus. Et in genere notamus, eum, qui pietatis intuitu alteri beneficium impensis constans exhibuerit, nulla actione impensas illas repetere posse. Quia videlicet, quæ ex officio pietatis præstantur, præsumuntur animo donandi fieri. At ex donatione saltem obligatio ad antidora nascitur. Nunc videamus his ita in genere prænotatis de casibus quibusdam specialibus.

§. XVII. Maxime autem hæc tractatio *in materia negotiorum gestorum* locum invenit. Absentium quippe & ignorantium negotia *affectione coacti* ut plurimum gerere solent homines, ita dicente Ulpiano in *l. 3. §. 9. ff. de negot. geste.* Ex quibus Ulpiani verbis vel dicendum videbatur, quod, quia omnis negotiorum gestio fit *ex affectione* i. e. *pietate* aut nunquam negotiorum gestorum actio concedi debeat, aut falsum sit, quod modo diximus, ob gesta ex pietate non dari regulariter repetitionem. Prius asserere absurdum esset, reclamante omni jure. Ergo posterius statuendum erit, cui tamen infiniti textus mox allegandi repugnant. Hoc dubium itaque ut expediamus, tali ratione nobis hic incedendum erit, ut diversas ipsorum negotiorum gestorum classes probe ab invicem separemus. Aut enim quis ejus negotia expedienda suscipit, cui præter communem naturæ cognationem (*v. l. 3. ff. de J. & J.*) non est obstrictus, aut vero in altero casu arctius quoddam vinculum in gestore deprehenditur. Priori casu sine omni dubietatis ratione gerens validam contra eum, cujus utilitatem promotam i-
vit, ratione sumtuum & impensarum, quas erogavit, consequitur actionem, ex quo Icti Romani totum suum negotiorum gestiois quali contractum effinxerunt. Ea siquidem naturæ humanæ est conditio, ut propter inhærentem
pro-

proprii amoris & avaritiæ radicem, rarissime alteri cum proprio rei familiaris dispendio benefacere confveverit. Ex quo simul patet fundamentū tritæ & veræ Jctorum regulæ: *donationem in dubio non præsumi*, sed eam ab allegante legitimis probationibus docendam esse.

§. XVIII. Aliter se res habet posteriori casu, ubi peculiare pietatis vinculum generali illi superadditum. Unde iterum recte juris interpretes assertionem modo adductam limitare confveverunt: *donandi animum inter personas conjunctas in dubio præsumendum esse*, nisi contrarium allegans hoc rite docere possit, forte, quod dum fusciperet gestionem, iusta protestatione sibi consuluerit; & erogata in impensarum rationem retulerit, ex mente Pauli in *l. 34. ff. de negot. gest.* Sed nec hæc assertio ita generaliter admitti potest. Igitur de ejusmodi personis distinctim videamus. Et primo quidem de *matre & avia*.

§. XIX. Casum in hanc rem Nefenius Apollinaris Julio Paulo, Jcto, sequentem proponit in *l. 34. ff. de negot. gest.* *Avia nepotis sui negotia gessit: defunctis utrisque, avia, & nepote, heredes avia conveniebantur a nepotis heredibus negotiorum gestorum actione. Heredes avia è contrario per modum exceptionis alimenta nepoti præstita reputabant.* Quæ res maxime partium disceptationi ansam præbebat. Replicando siquidem Actores, nepotis heredes, *aviam jure pietatis alimenta de suo* (id est, animo donandi, non repetendi) *præstitisse* sustinebant, *cū nec desideraverit; ut decernerentur alimenta, nec etiam decreta essent.* Addebant, *constitutum esse, ut si mater aluisset, non possit alimenta, qua pietate cogente de suo præstitisset, repetere.* Rei in duplica ostendebant, argumentum ab eo, quod de matre constitutum esse diceretur, ad præsentem casum male inferri, *tunc enim recte dici, ma-*

G

trem

trem pietate cogente, i. e. si liberi non habeant, unde se alere possint, alimenta præstantem non posse repetere, aut etiam cum (ita enim pro ut legendum puto cum Antonio Fabro) de suo aluisse Mater, negotia videlicet alia pupilli non gerens, probaretur, at in proposito aviam, qua negotia nepotis, qui se ipsum exhibere possit, administrabat, verisimile esse, de re ipsius nepotis eum aluisse. Ex hac facti specie duæ quaestiones Paulo resolvendæ proponebantur, & prima quidem an non avia heredes alimenta, ab avia nepotis præstita, a nepotis heredibus repetere possint? Quod si hæc forsan simpliciter affirmanda non foret, secunda subnectebatur: annon ad minimum de utroque patrimonio (aviae scilicet & nepotis, ita enim legendum esse, non utroque patrimonio sine præpositione, verba legis finalia docent,) erogata videantur, & per consequens, annon saltem pro dimidia parte iterum repeti queant?

§. XX. Quid ad hæcce Paulus? Quemadmodum ultimam quaestionem in fine legis simpliciter negat: ita quoad primam quaestionem respondet, quod disceptatio in facto consistat, id est, quod simpliciter ad eam responderi nequeat, sed ante omnia circumstantiæ, quas in duplici commemorabant, rei, probe sint respiciendæ. Neque perpetuo observandum esse putat, quod in matre constitutum est, allegantibus Actoribus; quinimo & hic minimam circumstantiam jus variare tacite insinuat. Hæc ergo ipse mens est, regulariter quidem præsumtionem contra matrem etiam negotia filii alia non gerentem militare, quod animum donandi habuerit, (v. §. 18. præced.) ast tamen eandem quoque audiendam esse, si contrarium probare parata sit, quod ex facti circumstantiis fieri posse asserit. Exemplum addit, si forsan ab initio protestata sit, se filium ideo alere, ut aut ipsum, aut tutores ejus conveniret. Igitur audiendos putat avia heredes

re-

redes impensas in res nepotis factas repetentes, partim ideo quod animum donandi non adfuisse ex ipsa negotiorum gestione generali probare possint, partim *si etiam in rationem impensarum ea retulerit*. Vbi obiter notandum, annotationem impensarum non ut novum exemplum afferri a Paulo, sed ut tale, quod præcedenti adminiculatur, unde ea sola nõ sufficeret, prout bene observat Brunnem. *ad. d. l. 34. n. 1.* conf. Finckelth. *obs. 11. n. 10. 11. 12.* Mantica *de tac. & ambig. convent. l. 13. tit. 18. n. 16. & 17.* alique plurimi Finckelthuisio allegati. Alias præsumptiones huc facientes cumulavit Mevius *p. 4. decis. 317.*

§. XXI. Non autem hic prætermittenda distinctio, quam ex interpretibus adducunt Doctores nonnulli, inter expensas *in personam filii & in res ejusdem* factas, ac de prioribus tantum procedere pietatis præsumptionem, non autem de posterioribus adstruunt. Et ne sine textu juris locuti esse videantur, ad *l. 11. C. de negot. gest.* provocant, cujus verba apponere è re erit: *Alimenta*, inquit Imperator Alexander, *quæ filiis tuis præstitisti*, (mater erat Herennia,) *tibi reddi non justa ratione postulas: cum id exigente materna pietate feceris. Si quid autem in rebus eorum utiliter & probabili more impendisti: si non & hoc materna liberalitate, sed recipiendi animo fecisse te ostenderit: id negotiorum gestorum actione consequi potes.* v. Brunnem. *ad. d. l. 34. ff. de negot. gest. n. 3. & ad l. 11. C. eod.* Sichard. *ad l. 1. 11. & 15. C. eod. n. 11.* Coler. *de aliment. 1. c. 6. & 3. & c. 5. n. 20.* Aut enim me omnia fallunt, aut id volunt Doctores. Si in solam *personam* filii impensæ factæ sint, h. e. si mater nulla ejus bona administraret, tum præsumi illa eam ex pietate suppeditasse. Quod si autem negotia in ejus bonis & rebus gerendo quiddam impenderit, tunc præsumi non donasse. Quod si autem mens Doctorum fit,

fit, matrem generaliter negotia filii gerentem, ea quæ in personam filii erogauerit, repetere non posse, dissentimus.

§. XXII. Occasio interim hic nobis suppeditatur, Leges Codicis de materia alimentorum hac parte agentes paulo accuratius considerandi. Citata quippe lex cum legibus Pandectarum & præcipue cum adducta *l. 34. ff. de negot. gest.* non admodum conspirare videtur. Paulus in *d. l. 34. non ita perpetuo observandum putat*, quòd mater alimenta in filium collata repetere nequeat, sed *disceptationem in facto consistere dicit*, v. supra §. 20. Imperator contra in *cit. l. C. de negot. gest.* matrem ad alimenta repetenda actionem non habere simpliciter asserit. Sed salva res est. Proposuerat Herennia Imperatori, quod initio filium suum aluerit ex pietate, postea autem negotia alia in bonis ipsius gesserit. Quærebat, annon utrumque repetere possit? Hic non poterat non Imperator cum distinctione respondere, cum in contractibus bonæ fidei maxime initium negotii respici soleat.

§. XXIII. Discederemus ad alia, nisi novum inicerent scrupulum verba sæpè citata *l. 34. ff. de negot. gest. Pone, peregre patrem ejus (filii) obiisse: & matrem, dum in patriam revertitur, tam filium, quam familiam ejus exhibuisse. In qua specie etiam in ipsum pupillum negotiorum gestorum dandam actionem Divus Pius Antoninus constituit.* En specimen obscuritatis Paulinæ, dignum, ut Paulus desuper a Fulgoso obtortis capillis interrogaretur. Quare enim hic actio matri conceditur, cum tamen eadem pietatis ratio adfit? Sed medelam tamen afferre nititur Glossa. Videamus, quid dicat. Primo autem notat, diversas hic lectiones occurrere, quædam scilicet exemplaria habere vocem *obiisse*, alia autem *ab-*
bit-

biisse. Utroque casu interpretationem in promptu habet, sed non ejusdem valoris. Pone, inquit, legi debere *abiisse*, sub intelligendum est, quod mater non *ivit* & dic *dum revertitur*, scilicet pater. Si habes, addit, *obiisse*, dic quod mater *ivit* cum patre, & *dum revertitur*, scilicet mater, alit filium. Supple etiam, eam *protestatam fuisse*. Vel dic etiam, pergit, *dum revertitur pater, qui obiit*, id est, *reverti speratur* & sic etiam dices, *matrem domi remansisse*, quod *putabat patrem vivere*.

§. XXIV. Obruit sane nos liberalitate explicationum Glossa. Sed quantum quidem ad illud attinet, dum dicit, *matrem ivisse cum patre, eamque, dum revertitur, filium aluisse*, postquam scilicet pater jamdum obierat, quod supponit assumendo vocem *obiisse*; id rem conficere nondum videtur. Si enim mater scivit patrem *obiisse* & nihilominus tamen filium aluit, hoc sine dubio pietatis causa fecisse videntur, quia nulla circumstantia contrarium suadens adesse deprehenditur. Sed addit, supple, *matrem protestatam fuisse*; verum respondeo, tale supplementum locum non habere, de protestatione siquidem jam ante locutus erat Paulus, & in hoc exemplo novum plane, a priori diversum casum indigitat. Prima denique & ultima explicatio aliquid quidem rationis habent, sed tamen non debent a se invicem separari. Neque enim sive solum dicas patrem *abiisse*, neque si solum substituas vocem *obiisse*, res dubitatione caret. Ergo ita putamus intelligendam legem: Pater *abiit*, & antequam revertitur, diem quoque *obit* supremum, qua duo Paulus phrasi: *peregre obiisse* patrem, indicat. Mater vero interim filium eiusque familiam exhibet, postea tamen patrem *obiisse* resciscit, quaeritur quid praesumendum? Et jam respondetur, matrem habere actionem negotiorum ad alimenta repetenda. Cur? quia eo tem-

pore, ubi alimenta præstabat, patrem adhuc in vivis, atque adeo pietate aliqua nondum opus esse, persuasa erat, sed intentionem habebat; se alimenta post reditum patris, cui onus alendi incumbit, ab ipso repetituram. Ergo dum pater non revertitur, actionem contra filium instituit.

§. XXV. Notabilis in hac materia adhuc est *l. 1. C. de negot. gest.* Ubi Imp. Severus & Antoninus, cum Tutores, inquirunt, *filiorum tuorum suspectos faceres, eisdemq; Tutores seu Curatores peteres: munere pietatis fungebaris, que causa non admittit negotiorum gestorum actionem, ut sumtus, quos in ea lite fecisti, repetere possis; cum etiam si quis pro affectione domestica aliquos sumtus fecerit, nullaratione eos repetere possit.* Verborum intellectus per se facile quidem patet, velim tamen duos illos casus, quæ sub se comprehendunt, accurate ab invicem separe. Primus enim est: *si mater tutores filiorum suorum suspectos fecit; secundus autem: si iisdem Tutores vel curatores petiit.* Uterque fateor, in eo convenit, quod mater sumptus in accusationem & petitionem Tutorum factos repetere nequeat; verum enim vero eatenus differentia notabilis quoque deprehenditur, quod ad petendos intra annum Tutores, si ipsa Tutrix esse nolit, teneatur jure perfecto, ita ut in casum negligentia & si filii impuberes decedant, hereditas filiorum ipsi auferatur *v. l. 2. §. 1. ff. qui pet. Tutor. l. 2. §. 23. ff. ad SC. Tertull. l. 10. C. de legitim. hered.* Illustr. Dn. Stryk. *de success. ab intest. Disp. 12. C. 3. §. 4.* quæ necessitas in postulatione suspecti nusquam reperitur. Itaque ex hac lege ampla regulam §. 16. propositam, quod cesset repetitio eorum, quæ ex pietate fecimus, sive ad istud officium leges civiles nos adigerent, sive id sponte & absque ullo metu damni præstiterimus.

§. XXVI. Neque vero matri solum, negotia filiorum

ex

ex pietate gerenti, ut vidimus, actio ad repetendas impensas denegatur; sed ad alias quoque personas, ubi eadem pietatis ratio adest, hoc pertinet. Ita enim expresse Ulpianus in *l. 1. §. 7. ff. de suspect. Tutor.* omnes mulieres ad postulationem suspecti admittendas esse pronunciat, *que pietate necessitudinis ductæ ad hoc procedunt.* Addit exempla non modo de *matre & avia*, sed de *nutrice* etiam & *sorore*. Potest enim, inquit, & *foror*: nam in *forore & Rescriptum* extat *Divi Severi*: *Et si qua alia mulier fuerit, cujus Prætor perpensam pietatem intellexerit, non sexus verecundiam egredientem, sed pietate productam, non continere injuriam pupillorum: admittet eam ad accusationem.* Cum quibus omnino conveniunt, quæ habentur in *l. 27. §. 1. ff. de negot. gest.* eum scilicet, qui *pietatis respectu* sororis aluit filiam, actionem hoc nomine contra eam non habere: item in *l. 44. ff. eod.* quod is, qui *amicitia ductus paterna* pupillis tutorem petierit, vel suspectos tutores postulavit, nullam adversus eos habet actionem.

§. XXVII. Idem juris esse dicunt in *Vitrico*, qui ad alimenta privignis præstanda stricto quidem jure non tenetur; at nihilominus tamen, si ea sponte præstat, actionem eo nomine non habet. Ita communiter. Et si rationem assertionis desideras, provocant ad *l. 15. C. de negot. gest.* ubi ita: *Si paterno affectu privignas tuas aluisti, seu mercedes pro his aliquas Magistris expendisti: ejus erogationis tibi nulla repetitio est.* Quis vero viso hoc textu de veritate illius assertionis dubitare vellet? Clara enim verba de *paterno affectu*, id est, pietate Vitrici in illo conspiciuntur, v. Bachovius ad *Trentler. vol. 1. Disp. 10. th. 3. lit. c.* Sed sumus in hoc casu Cartesiani. Dubitamus. Imo, quod pace dissentientium dictum sit, egregium specimen malæ interpretationis

nis

nis hic adesse putamus. Clara, inquit, verba adfunt. Ita est. Sed & clara est particula conditionalis, *si*, quæ verbis adductis immediate præponitur. Conditionate ergo loquitur lex citata, non absolute. Unde quæstio manet, quid in dubio præsumendum sit? Putamus vero, quia Leges alias de affectu Vitrici erga privignos non admodum magnifice præsumunt, in dubio negativam sententiam magis esse fundatam, quod pluribus comprobare possemus, nisi id jam ante nos præstitisset Finckelth. *obs. 10. integr.* quem exscribere non vacat. Præterea quoque iis, qui allegatorum cumulis delectantur, jam consuluit B. Brunnemann. *ad d. l. 15.* qui ipse etiam sententiæ nostræ subscribit.

§. XXIX. Itaque ut ad regulam Doctorum §. 18. propositam, quod donandi animus in personis conjunctis in dubio præsumatur, revertamur, probe hic observandum erit, pietatis quidem rationem in omnibus personis conjunctis aliisque amicitia intimiore adstrictis (v. supra §. 26.) actionem negotiorum gestorum excludere; ast tamen nihilominus maximam adhuc remanere diversitatis rationem. In *matre* siquidem & *avia* ob tenerrimum affectum, quem erga filios & nepotes suos fovent, (unde ad Tutellam quoque contra regulas juris alias receptas admittuntur,) pietas adesse præsumitur, adeoque hæc ab illis contraria probatione est removenda; In reliquis autem hæc præsumtio deficit, & ab allegante probanda venit. Liquido hoc ex omnibus juris textibus ostendi potest. in *l. 27. §. 1. ff. de negot. gest.* non absolute dicitur, quod Titio, qui pietatis respectu sororis filiam aluit, actio denegeretur, sed conditionalis est locutio: *si pietatis respectu hoc fecit.* Idem ergo hic obtrinet, quod de Vitrico asseruimus in §. præcedente

te

te. Quam mentem etiam habet *l. 1. §. 7. ff. de suspect. tutor.* dum expresse ita dicit, ad accusandum admittendas esse mulieres, *quarum perpensam pietatem Prator intellexerit*, id est, ex circumstantiis deprehenderit: item *l. 44. ff. de negot. gest.* denegans actionem ei, qui amicitia ductus paternam pupillis tutorem petierit, vel suspectos tutores postulavit, non autem adstruens, quod illa petitio & postulatio in dubio ex ejusmodi amicitia facta esse dicatur. Luculenter hæc omnia comprobatur *l. 3. C. de negot. gest. & l. 16. C. eod.* illa enim fratri qui pro fratre coherede pecuniam solvit, sive pignoris liberandi gratia debitum universum solvere coactus est: hæc autem fratri negotium sororis suæ gerenti, pro diverso respectu negotiorum gestorum, vel etiam familiæ herciscundæ judicium concedit. Addi meretur porro *l. 14. §. 7. ff. de Religios.* ubi ita: Sed interdum is, qui sumtum in funus fecit, sumtum non recipit, *si pietatis gratia fecit*: non hoc animo quasi recepturus sumtum: igitur æstimandum erit arbitro & perpendendum, quo animo sumtus factus sit: utrum negotium quis vel defuncti, vel heredis gerit, vel ipsius humanitatis: an vero misericordiæ, *vel pietati tribuens*, vel affectioni. Potest tamen distingvi & misericordiæ modus: ut in hoc fuerit misericors, vel pius, qui funeravit, ut eum sepeliret, ne insepultus jaceret: non etiam ut suo sumtu fecerit, quod si judicij liqueat, non debet eum, qui convenitur absolvere: *quis enim sine pietatis intentione alienum cadaver funeravit? oportebit igitur testari, quem, quo animo funeravit, ne postea patiatur questionem.* Unde assertio illa Doctorum, *inter personas conjunctas donandi animum præsumi*, (quam adduximus §. 18.) eatenus limitari debet.

§. XXIX. Nec est, quod dicas assertioni nostræ graviter repugnare Ulpianum *in d. l. 14. §. 7. ff. de religios.* dum

H

asle-

asserit, eum, qui funus alterius curat, testari debere, quo animo id faciat, ne ipsi quæstio moveatur. Nam si secundum nostram sententiam extranei non opus habent, ut probent, se quod fecerunt, ex speciali pietate non fecisse, sed id potius ab allegante talem pietatem probandum est, quid est, quod dicit Ulpianus *igitur testari oportet, quem quo animo funerat?* Respondeo enim, istud *igitur* in textu Ulpiano nostræ sententiæ non repugnare, sed cum testationem animi a funerante requirere, partim quia loquitur de funerantibus in genere, inter quos etiam possunt esse mater, pater & similes personæ insigni pietate erga defunctum eminentes, partim, quia modo dixerat, in materia funerationis varios dari pietatis gradus, nec omnem pietatem hic excludere repetitionem. Quod si igitur quis hic saltem ea pietate sit ductus, ne insepultus jaceret defunctus, & forte apud alios claris verbis professus sit, se funus ex pietate curare, oportere clarius testari de animo, ne, postea ejus adversarius in probatione exceptionis, quod actor ex pietate funeraverit, ad hanc ejus propriam confessionem provocet. Adde quod *id oportet* in verbis Ulpiani non videatur accipiendum esse, pro eo, quod fieri *necessario debeat* quoad effectum juris, sed, quod fieri *conducatur*. Superflua enim talia non nocent, sed sæpius profunt, scilicet ad id, ut adversarius omnis exceptio ejusque probatio præscindatur, si enim funerans testatus est distincte quo animo id effecerit, non poterit heres excipere, funerationem ex pietate factam esse. Atque hanc explicationem svident verba *ne patiatur quæstionem* h. e. ne ullum dubium aut conjectura contra repentem remaneat. Neque enim dicit, ne absolvatur *heres*. Ita v. g. multæ clausulæ in mandatis, libellis &c. adhiberi solitæ revera nullum præbent u-

sum

sum. Sed si quis prudentem advocatum instruere velit, recte dicet, interim oportet talia apponere, ne quis a rabulis patiatur ea de re controversiam &c.

§. XXX. Ceterum quidem huc etiam referri solet casus *l. 13. C. de negot. gest.* ubi *Marito* ratione impensarum, quas in uxorem agram erogavit, actio adversus socerum denegatur, cum ejusmodi impensas affectioni suæ expendere debeat; sed hæc quidem maritus jure perfecto præstare tenetur. Neque hic locum inveniunt glossæ Doctorum, e.g. *Surdi in tr. de aliment.* distingventis, an dotata sit uxor, an habeat bona alia, aut locupletem parentem. *Mascardi de probat. Conclus. 77. n. 1. § 2.* præfumptionem solum pietatis inde inferentis: & *Menochii l. 3. præsumt. 33. n. 7.* rem ita expedientis, ut maritus actionem habeat, quando ultra debitum modum & plus quam ferant vires acceptæ dotis, ac sui forte patrimonii, exhibuit alimenta, non autem, si pro dotis quantitate & debito maritali aluit uxorem; Recte enim *Brunnemannus add. l. 13.* asserit, alimenta etiam indotatæ uxori deberi, & habere maritum, quod sibi imputet, qui sine dote uxorem duxit, qui idem quoque pluribus persequitur, an & quando Maritus ad funerandam uxorem teneatur, quo Lectorem brevitatibus studio remittimus.

§. XXXI. Eadem est ratio quoad *Libertos*, qui patroni filiis vel filiabus impuberibus Tutores petierunt, de quibus ita *l. 5. C. de negot. gest. Officio nec minus obsequio liberti functus negotiorum gestorum actionem contra Patroni filias pupillas habere non potest.* Expresse enim *Modestinus in l. 2. §. 1. in f. ff. qui pet. Tut.* libertis hanc necessitatem imponit, ut si apparuerit eos vel propter negligentiam, vel propter malitiam non petiisse, ex his causis accusati apud Præfide-

dem puniri queant, ut emendentur. Unde merito vapulat glossa, statuens, libertum per protestationem ab initio rite interpositam actionem sibi acquirere posse, v. Tuschus *pract. Concl. 944. n. 41.* Sichardus quoque & Brunemann. *add. l. 5. C. de neg. gest.*

§. XXXII. Ex his jam prono alveo fluit decisio variarum quæstionum. Nos duas solum afferemus. Quæritur: *an Tutor ea, quæ ad alimenta, vel alias necessitates pupilli de suo erogavit, repetere valeat?* Et in dubio affirmative respondendum est, nisi allegans prober, Tutorem ejusmodi impensas animo donandi fecisse. In hunc quippe finem actio tutelæ contraria prodita est, ne officium suum Tutori sit damnosum, propter cujus administrationem salarii um poscere nequit. Deinde quæritur: *si Dominus in famulum egrotum aliquid impendit, an eo nomine actionem habeat?* Distingvit Molina *de just. & jur. Disp. 544. n. 11.* apud Brunnem. *ad l. 10. C. de negot. gest.* an impensæ personæ dignitati & opibus Domini conveniant, annon, & priori casu repetitionem non dari asserit. Nobis autem affirmativa simpliciter propugnanda videtur, cum inter dominos & famulos regulariter amor sit valde exiguus, vel nullus, & famulus nullum juris fundamentum allegare valeat, quod Dominum ad hosce sumtus impendendos adstringat. Nisi iterum famulus ex aliis circumstantiis prober, Dominum ex pietate ista impendisse.

§. XXXIII. Iste tamen casus adhuc valde notabilis est, quem refert *l. 32. §. 2. ff. de condict. indeb.* Mulier. inquit Ulpianus, *si in ea opinione sit, ut se credat pro dote obligatam, quicquid dotis nomine dederit, non repetit: sublata enim falsa opinione, relinquitur pietatis causa, ex qua solum repeti non potest.* Dos ergo ad pias causas refertur a JCtis Romanis.

Ex-

Extendit hoc ad *legata* quoque & *fideicommissa* Justinianus in §. 7. *J. de oblig. quæ quasi ex contr. quæ scilicet sacrosanctis ecclesiis & ceteris venerabilibus locis, quæ religionis vel pietatis intuitu honorantur*, relicta, ita quidem ut si ejusmodi locis legata aut fideicommissa indebite solvantur, repeti tanquam indebita neutrquam possint. Sed hoc, ut putamus, præter mentem veterum Jurisconsultorum, quoniam *alleg. §. aperte* ostendit, Justinianum hanc legem noviter prorsus invenisse. Et ergo hic flosculus ad impietates piarum causarum referri merebitur.

§. XXXIV. Ex dictis autem facile patet, quid sentiendum sit de eorum sententia, qui statuunt, quod & illi, qui pietatis intuitu etiam in viti & prohibentis negotia gessit, actio negotiorum gestorum concedatur, nisi aliæ circumstantiæ accedant, animum donandi in gestore adfuisse inferentes. Casus hic est: Ægrotat Titius, invisitur ab amico, qui ipsi svader, ut justis medicamentis morbi imperum propellat, seque offert, quod Medicum in hunc finem consulere eique directionem curationis committere velit. Renuit non solum ægrotans Titius, sed & severe prohibet, ne vel Medicum consulat amicus, neque pro medicamentis comparandis quicquam eroget. Ast nihilominus tamen amicus propositum exequitur, atque postea ægrotantem permovet, ut medicamentis allatis utatur. Quæritur quid juris? Hic quidem, si Titius postmodum medicamentis usus est, ea, quæ amicus ipsius intuitu gessit, rati habuisse videtur, adeoque ratio dubitandi non lupereff, quin actionem habeat. Sed pone, eum medicamentis non esse usum, & jam est quæstio, an repetitioni locus sit? Respondent affirmativè communiter, v. *Garcias de Expensis. C. 21. n. 2. conf. Struvium in decis. Sabbath.*

batb. 15. C. 17. Sed ista quidem opinio uti textu destituitur, ita nobis salva differentium autoritate videtur repugnare etiam duplici rationi juris. Nam initio nulla datur contra prohibentem negotiorum gestorum actio, deinde neque a non prohibente repeti possunt ea, quæ pietatis intuitu quis impenderit, quomodo ergo pietas, quæ animum donandi infert hoc casu, possit inferre contrarium?

TANTUM.

Nobilissimo Domino Gætzio Suo

S. P. D.

PRÆSES DECANUS.

§. I.

Atere nobilissime Domine Candidate, ut, quod alias in disputationibus, quas ipse non elaboravi, cum tempus superest, facere soleo, & hic expediam, atque nonnulla momentaneam in secundis curis forte observanda.

§. II. Deprehendi initio *C. 1. §. 7.* quod in recensione proprii significatus vocabuli pietatis, etiam locum ex Cicerone *de invent.* adduxeris, in quo Philosophus Romanus non solum pietatis erga parentes & sanguine proximos mentionem injicit, sed etiam memorat pietatem erga patriam. Poteris hic forte alia occasione inquirere in originem doctrinæ de obligatione & pietate erga patriam. Per patriam aut solum seu territorium patriæ intelligitur, vel homines in illo territorio viventes, vel utrumque. Erga terram patriam, tanquam rem inanimatam omni intellectu

Cui & ratione carentem, nulla est pietas peculiaris, quia
 nulla obligatio, ut quæ in res ratione destitutas non cadit.
 Homines in patria viventes vel sunt parentes, liberi, con-
 sangvinei &c. vel alii concives quicunque. Debemus his
 omnibus pietatem, fateor, sed ista non est pietas erga pa-
 triam, verum pietas erga parentes, consanguineos, civi-
 tatem. At plerique scriptorum Gentilium pietatem erga
 patriam tanquam peculiare pietatis genus constituunt, &
 a reliquis pietatis speciebus separant. Restat igitur res-
 pectus tertius, quem utriusque mihi videntur, in animo habu-
 isse philosophi, qui tantopere pietatem erga patriam com-
 mendant, ut eandem, si cum aliis pietatis speciebus, etiam
 cum pietate erga parentes, & cives, concurrat, omnibus
 aliis obligationum vinculis anteponendam esse asserant,
 scilicet obligationem erga homines quoscunque quatenus
 hi in patrio solo vivunt. Hic autem, si verum fateri debe-
 am, videtur istud pietatis genus esse purum commentum
 gentilium ad palliandas assertiones quasdam injustas, sub
 specie justitiæ imaginariæ. Certe in sacris literis nulpam
 de hac erga patriam pietate, quantum recordor, legitur &
 sunt ejusmodi pallia plura, quæ in philosophia Gentilium
 occurrunt, e.g. virtus heroica, de cujus inanitate alibi di-
 xi. Hæc inter & istam tantopere commendatam pieta-
 tem erga patriam esse vel doctrinæ, in quibus nomen pa-
 triæ afferre solent, demonstrant. Dabimus saltem exem-
 pli loco specimina pauca. Ita miles in aperte injusto bel-
 lo operas suas, etiam sponte & non coactus præstans, pie-
 tatem tamen suam commendat, quod videlicet bellum
 pro patria gerat. Et sunt, qui talem pietatem peculiariter
 laudant. Ita multi putant, si quis omnia, quæ per vires
 licuit, patriæ præstiterit, id non beneficium, sed officium
 debe-

debere existimari, in tantum, ut nemo unquam possit patriam ingratitude ream peragere, etiamsi maxima injuria, calumnia, contumelia, damno a patria, id est hominibus in patrio solo viventibus, sit affectus. Ita laudantur cives ob pietatem in patriam, qui postquam ea relicta sedem fortunarum suarum in alia civitate posuerunt, etiam cum violatione fidei, novæ civitati datæ, patriæ prodesse studuerunt. De aliis exemplis ut jam taceam. Multa suppedabit eam in rem discursus beati Pufendorffii, qui inter Dissertationes ejusdem Academicas primus legitur. Et meretur res etiam post viri hujus Magni diligentiam ulteriorem curam. Poterit tamen ista meditatio quoque tractationi inferi de impietate piarum causarum, quam alterius diligentia in fine capitis primi reliquisti.

§. VIII. Eadem est ratio pietatis erga præceptores. Uti enim nemo negabit, cives patriæ seu civitati, in qua nati sunt, esse obligatos ad officia charitatis, & interim tamen hæc obligatio erga patriam caute intelligenda est, ne extendatur ad casus impios modo recensitos; ita nemo in dubium vocabit, discipulos & auditores præceptoribus & doctoribus suis pro doctrina salutari, singulari quodam vinculo ex capite gratitudinis, ad varia humanitatis officia & beneficia iterum esse obstrictos. Sed interim sub hoc prætextu multæ ineptiæ aut etiam impietates pietatem mentiri solent, quæ distinctiorem disquisitionem cordatio-rû tandem aliquando merentur. Præterquam enim, quod doctrina hæc vitio docentium ita sit obscurata, ut vix intelligas, quinam sint illi, quibus hoc officii genus debeas, cum quilibet velit classi præceptorum adscribi, sive veritatem docuerit, sive ineptias (e. g. stultitias & subtilitates Metaphysicas, Mathematicas &c. Juridicas & reliquarum facul-

cultatum) five veritatem utilem docuerit, five inanem & quæ nullo usui futura est, (ut iterum ex singularum facultatū classibus exempla non desunt,) five gratis docuerit, & sic beneficium verum præstiterit, five accepta pecunia, quæ acceptio gratitudinem si non tollit, certe minuit; solet etiam insuper officium præceptoribus debitum eo communiter, etiam ab Evangelicis doctoribus extendi, ut sub ejus larva salvetur tyrannis papalis & papizans in animos hominum & intellectum humanum, dum fere cuilibet, qui saltem hincere audit contra doctrinas docentium vel practicas vel theoreticas, etiamsi perspicue ostendat, sibi justas causas esse, de illarum doctrinarum vel veritate vel utilitate vel possibilitate dubitandi, statim objicitur impietatis crimen, & quod violaverit præceptum quartum, quorsum a papizante Clero contra intentionem Mosis & Christi ista, pseudo obligatio erga præceptores est relata. Notum est dictum Pauli, quo credentes admonet, ut doctoribus suis obediant. Atque hoc declarationem unius ex JCtis vel Politicis expectat, postquam misera contorsione verborum sub crassissimo Papatu Clerus exinde imperium in conscientias stabilire intendit, post reformationem vero Theologi, etiam nostrates veram ejus dicti interpretationem tradere vel non è re sua esse putant, vel non audent, vel etiam veritatis doctrina à paucissimis subinde tentata, a majori parte mox suppressi solet.

§. IV. Quæ §. 24. C. 1. de differentia inter superstitiones & hypocritas, item infirmos tradis, talia quidem sunt, quæ communiter etiam ab aliis inculcari solent, quæque a deo in cathedra non difficulter defendi poterunt; (quid enim in cathedra, etiam secundum leges bonæ disputationis defendi non posset?) interim mihi de hypocriti ejusque

essentia longe alia restat sententia, in doctrinis fundamentalibus primis ductibus delineata, & potissimum eo tendens, quod in scripturis hypocrisis vel plane non, vel certe non semper prædicetur de hominibus dolo malo alios decipere intendentibus, sed plerumque denoter homines bona intentione & se ipsos & alios emendare intendentes, interim ex infirmitate humana & scopo aberrantes, ex quo sequitur sua sponte, in doctrina de scandalo, dubia, quæ in quæstione, utrum actiones bonæ vel licitæ ex metu scandali sint omittendæ, oriri solent, per distinctionem, utrum res sit cum hypocritis, utrum cum infirmis, non commode tolli. Sed quoniam tamen ista primario ad disputationem tuam non pertinent, & si Deus vires concesserit, de natura & essentia veræ hypocriseos, (si non aliis, quod opto, eam doctrinam melius, quam hæctenus factum est, expositurus sit,) & de variis modis quibus incauti in eam incurunt, peculiariter alia occasione differere constitui, nolui emendatione intempesta turbare tuos circulos.

§. V. Ad illustrationem eorum, quæ §. 28. & 30. dicti capituli primi attulisti, quod tristitia affectata, & carentia sanæ rationis sint falsa signa pietatis, pertinent ea, quæ, dum ante paucos menses meditationem germanicam de vanitate & lætitia edideram, communicavit mecum amicus in literis, scribens, quod sæpius contulerit cum Poireto & aliis mysticis super quæstione, utrum tristitia sit necessarium signum pietatis, sed quod tamen scrupuli eius super hac re nunquam genuine sint exerti, donec tandem deprehenderit locum in sermonibus S. Dorothei, in quo mens ejusdem ferre acquieverit. Apposuit locum S. Dorothei, *ex sermone ejusdem. de observantia & submissione propriæ voluntatis. Interrogavi, ait, quendam Abbatem senem Johannem, discipulum*
Ab-

Abbatiss Bassanuphii, dicens: Quoniam, pater, refert scriptura, per multas nos tribulationes oportere ingredi in regnum cælorum, nec video, me aliquam sustinere tribulationem, quid igitur faciam, ne perdam animam meam, qui nullam patior afflictionem, nullam sollicitudinem vel angustiam sentio, tamen si cogitatione hac premor? Idque per literas sciscitabar, atque inter scribendum levamen magnum ac magnam utilitatem sentiebam, tanta erat securitas animi, & mentis tranquillitas. Nesciebam enim virtutis vim & potentiam: propterea cum nihil afflictionis & tribulationis sentirem, formidabam. Quod cum seniori per literas significassem, ita ille mihi nodum aperuit, & respondit. Nihil vereare, fili, nihilque formides, si nullis molestiis & afflictionibus angeris, si tribulationes non sentis ulla. Nam quicumque se patrum obedientia totum dediderit, quicumque se alieno arbitrari & iudicio formandum atque regendum permiserit, hanc animi tranquillitatem, hanc indolentiam procul dubio sentiet & hac mentis quiete fruatur. Hactenus ille. Me quod attinet, nesciebam, an amicus ex animi sententia, an satyricè ista scriberet, cum perspicaciam iudicii ejus probe cognitam haberem, neque adeo comprehenderem, quomodo in loco hoc S. Dorothei acquiescere potuerit, cum tamen alii ex eo loco facile suspicari possint, ac si illa doctrina de necessaria ad salutem acquirendam anxietate cordis saltem ab antiquis Doctoribus in medio papatu inventa sit, ad stabiliendum autoritatis præjudicium, & consolandos discipulos, qui de sinceritate sui cordis persuasi anxietatem tamen istam non sentiebant. Igitur putabam locum istum ex S. Dorotheo esse plane confictum, præprimis cum hic Author & ejus scripta mihi non essent cognita. Sed rescripsit amicus, se quidem serio ista scripsisse, & non confundendos esse pios illos eremitas & anachoretas, cum perversis & impiis, sub-

sequentium in papatu temporum, conscientiarum ductoribus & tortoribus. Quicquid tamen hujus sit, non diffiteor, post lectionem hujus ex S. Dorotheo loci, adhuc minus magnifice me sensisse de ista doctrina, maximopere anxietates animi studiosis sapientiæ commendante. Mihi que diversam plane a S. Dorotheo eique oppositam esse sententiam, quod nempe illi, qui se totos hominum obedientiæ dederunt, quos contra monitum Christi patres appellant, quique se hominum arbitratu & judicio formandos permiserunt, regulariter istis animi anxietatibus & tormentis subjiciantur, tanquam qui neglecta propria cura de salute animæ suæ eandem aliis hominibus contra doctrinam Evangelii reliquerint; contra vero, quod illi, qui se totos dederunt obedientiæ patris cœlestis, atque se ejus arbitratu & amori formandos atque regendos plane resignaverint, plenam animi tranquillitatem atque indolentiam procul dubio sentient, & ista mentis quiete fruuntur. Non diffiteor, quosdam per anxietates cordis ad Deum vocari. At universale hoc medium & necessarium esse nego. Præterea si usquam, certe in via ad felicitatem, abjiciendum est præjudicium autoritatis, utpote non nisi a ratione corrupta & amore perverso ac quodammodo idololatræ hic propullulans. Ita tamen frenanda hæc ratio corrupta, ut non plane omnis & sana ratio abjiciatur, quod nunquam vult aut ratio, aut divina voluntas patefacta. Quinimo scripturæ sacræ testantur, Deo non displicere cultum rationalem, argumento evidente, quod displiceat irrationalis. Nec citius in Scyllam auctoritatis humanæ incidet homo, quam si vitando Charybdin rationis corruptæ omnem rationem ejurare velit. Unde qui inculcant, in via salutis plane non esse ratiocinandum, sed simplici fide credenda esse, quæ docent,
non

non possunt non, quicquid diffimulent, sibi solis infallibilitatem adscribere, qui primus & ultimus Papisimi gradus est.

§. VI. In *membro I. capituli 2.* ubi agis de actione ad officia pietatis consequenda, mallet ut duos distinctos conceptus separatim proposuisses. Aliud enim est querere, utrum detur actio petens exhibitionem officiorum pietatis? Aliud est querere, utrum detur actio coercens impietatem eorum à quibus expectamus officia pietatis? Quamvis enim quoad utrumque quaestio intuitu juris Civilis affirmari possit, manent tamen conceptus distincti, quorum mixtura occurrit potissimum in §. 8. & 9. *Capituli 2.* Et poterat hanc observatione adhibita eò fortius notari sententia Glossæ in §. 14. l. 10. de *revoc. donation.* quæ aperte agit de coercitione ingratitude, sine causâ extendentis ad casum, si quis donatori ad inopiam redacto denegat alimenta.

§. VII. In §. 19. & 20. *ejusd. capituli 2.* ubi l. 34. de *negot. gestis* exponis, obiter tractas quaestionem, an, si pater vel mater alimenta filii in rationes redegerit, exinde præsumptio oritur, quod animo donandi eadem non sint expensa. Hic, si Doctores, qui quaestionem affirmare solent pro probanda sententiâ suâ fortè verba d. l. 34. urgere velint, juvabit ad eos refutandos distinctio rationum. Aliud enim est, si mater rationibus propriis inferat impensas in alimenta filii, aliud, si inferat rationibus de gestione negotiorum filii confectas. De priori casu loquuntur Doctores illi, sed de posteriori loqui textum d. l. 34. cuilibet patebit, qui verba d. l. cum curâ pensabit.

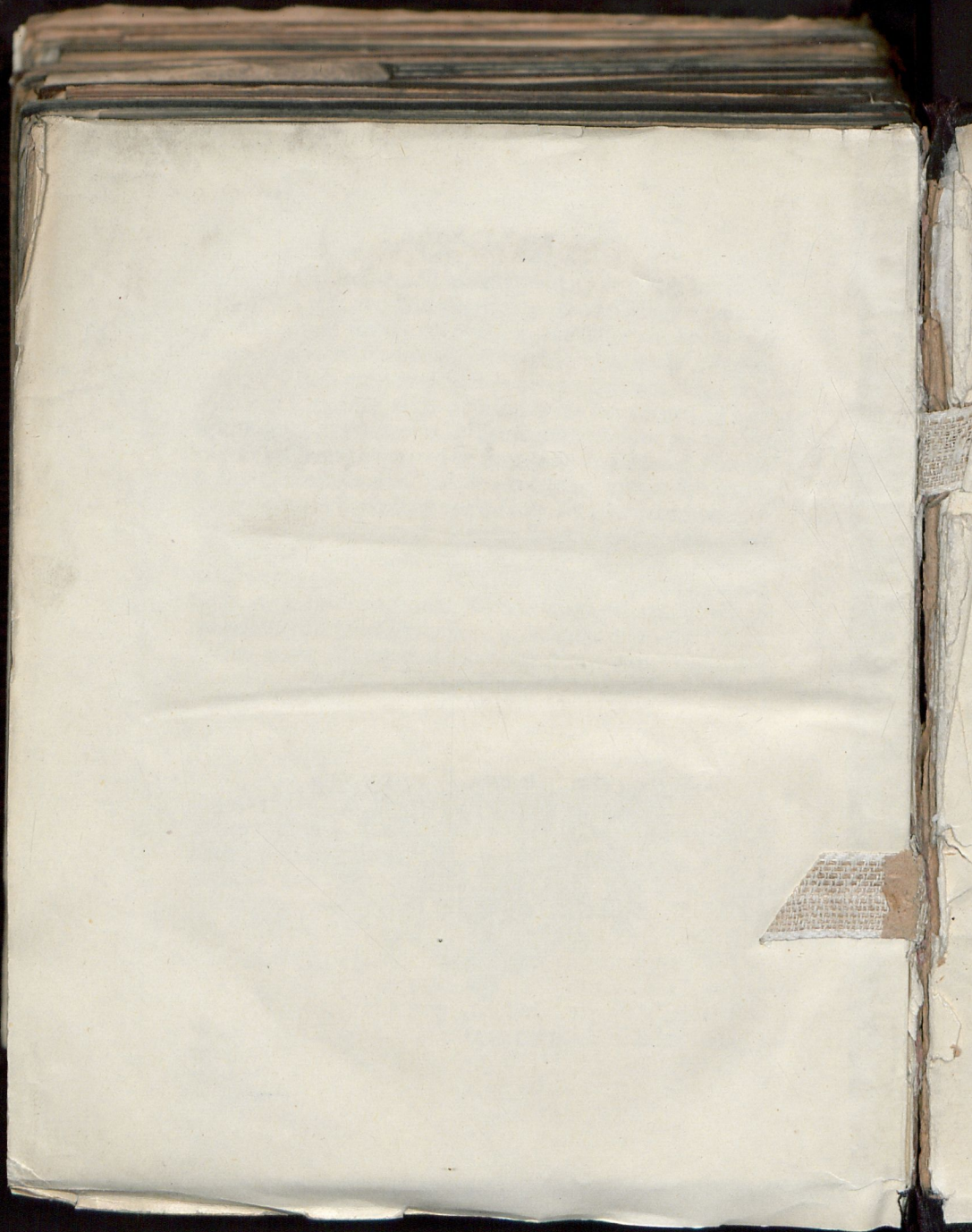
§. VIII. Atque hæc sunt, quæ occasione disputationis tuæ mihi in mentem venerunt. Tu vero, Nobilissime

me GOEZI, iter, quod meditaris in exteris regionibus, sub clypeo gratiæ divini aggredere, atque feliciter eodem peracto, quod animum voveo, in patriam redi, ac ibidem fruere præmiis studiorum tuorum. Servabis interim, etiam me non monente, pietatem erga patriam, erga charissimam matrem, erga Curatores hactenus tuos, Consultissimum FINCLERUM & experientissimum FABRICIUM, erga præceptores etiam tuos, Professores non solum hujus Academiæ sed & Academiæ patriæ Altdorffinæ. Interim his omnibus, quibus Tu pietatem debes, & mea pietatis officia, ob infinita favoris testimonia, quæ mihi immerenti, cum ante aliquot annos apud Vos essem, ac te inde mecum ad Nos deduceres, largiter exhibuerunt, promississime semper & paratissima, offeres, atque ut occasionem mihi dare velint, quo debiti mei vel ex minimâ parte solvendi initium facere queam, sincere rogabis. Vale. Dab. ex Museo d.

3. Eebr. 1701.

Halle, Diss.) 1701 S/7I

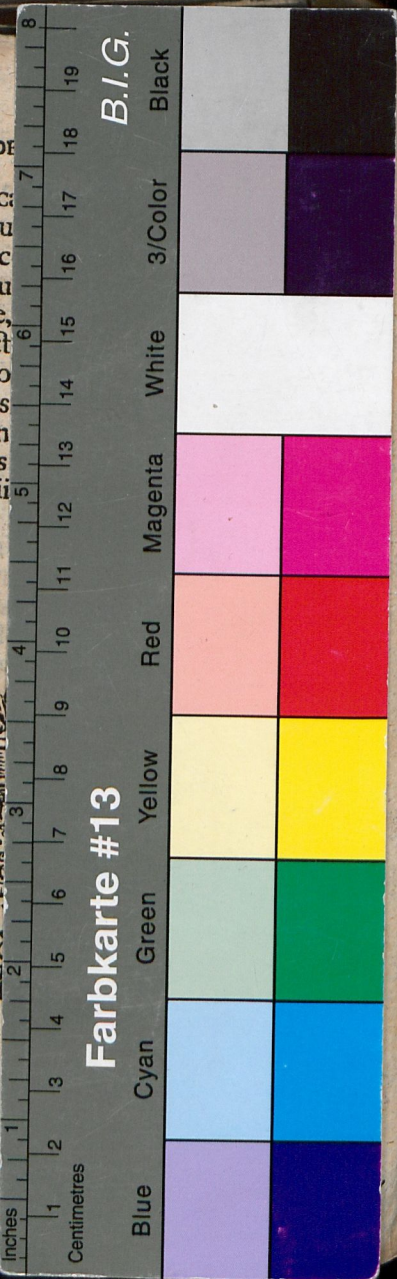
ULB Halle

001 836 390

3

56.

446
1701
390
20
44

DISSERTATIO INAUGURALIS
De
**VERA PIETATE
JURIDICA,**

QUAM
RECTORE MAGNIFICENTISSIMO,
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO,
**DN. FRIDERICO
WILHELMO,**
REGNI BORUSSIÆ ET ELECTORATUS
BRANDENB. HEREDE,
&c. &c.
PRÆSIDE
DN. CHRISTIANO THOMASIO, Jcto
AC FACULTATIS SUÆ h. t. DECANO,
PRO LICENTIA

**Summos in utroque Jure Honores & Pri-
vilegia Doctoralia adipiscendi,**
Publicæ Eruditorum disquisitioni submittet
d. IX. Febr. Anno MDCCI.
JOHANNES PHILIPPUS Böhler
Noriberg.

HALÆ MAGDEBURGICÆ,
Litteris Christiani Henckelii, Acad. Typogr.